

ZAKLATÁS –
EGY TÉNYÁLLÁS KRITIKÁJA A MAGYAR JOGGYAKORLAT TÜKRÉBEN

JELIGE: LILIOM

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK	3.
II. A ZAKLATÁS BŰNCSELEKMÉLNYÉNEK JOGI TÁRGYA: A MAGÁNSZFÉRA FOGALMA	3.
III. A BŰNCSELEKMÉNY ELKÖVETÉSI TÁRGYA	5.
1. A PASSZÍV ALANYOK KÖRE	5.
2. A MINŐSÍTETT ESETEK	6.
IV. ELKÖVETÉSI MAGATARTÁSOK	6.
1. HÁBORGATÁS	7.
1.1. AZ ELKÖVETÉS MÓDJA: RENDSZERESSÉG VAGY TARTÓSSÁG	7.
1.2. A TELEKOMMUNIKÁCIÓS ESZKÖZ ÚTJÁN MEGVALÓSULÓ ZAKLATÁS	8.
2. FENYEGETÉS	9.
3. VESZÉLYES LÁTSZATKELTÉS	11.
V. A BŰNCSELEKMÉNY CÉLZATA	12.
1. MEGFÉLEMLÍTÉS	12.
2. ÖNKÉNYES BEAVATKOZÁS	13.
3. A (2) BEKEZDÉS CÉLZATA: A FÉLELEMKELTÉS	14.
VI. ELHATÁROLÁSI – EGYSÉG-HALMAZATI KÉRDÉSEK	16.
1. SZUBSZIDIARITÁS	16.
2. HALMAZAT ÉS FOLYTATÓLAGOSSÁG	17.
VII. MAGÁNINDÍTVÁNY	18.
1. MAGÁNVÁD	20.
VIII. A TÉNYÁLLÁS ALKALMAZHATÓSÁGA - BIZONYÍTÁSI NEHÉZSÉGEK	21.
IX. A TÉNYÁLLÁS JÖVŐJE – SZABÁLYOZÁSA AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVBEN	24.
1. AZ (1) BEKEZDÉS	25.
1.1. A PASSZÍV ALANY	25.
1.2. ELKÖVETÉSI MAGATARTÁS	25.
1.3. RENDSZERESSÉG VAGY TARTÓSSÁG	25.
2. A (2) BEKEZDÉS	26.
2.1. VESZÉLYES LÁTSZATKELTÉS	26.
3. A MINŐSÍTETT ESETEK	27.
3.1. A HATALMI VAGY BEFOLYÁSI HELYZETTEL VISSZAÉLVE ELKÖVETETT ZAKLATÁS	28.
4. MEGJEGYZÉSEK	28.
X. ZÁRÓ GONDOLATOK	29.
IRODALOMJEGYZÉK	30.

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A 2008-as évben a magyar büntetőjogi szabályozásban is megjelent a zaklatás bűncselekményi tényállása, amely igen nagyszámú, előre nem látott dogmatikai és jogalkalmazási kérdést hozott magával. Dolgozatom célja, hogy a zaklatás tényállásának jelenleg hatályos magyar szabályozásáról egy olyan átfogó képet alkossak, amely ez idáig nem lelhető fel a magyar jogirodalomban. Rá kívánok világítani a tényállás szubjektív elemeinek túlsúlyára, eltérő absztrakciós szintjeire és az ezekből fakadó alkalmazási nehézségeire.

Ahogy dolgozatom címe is mutatja, kizárólag a zaklatás magyar szabályozásával foglalkoztam. Mivel a magánszféra védelmének külföldi gyakorlata önálló témája lehetne egy teljes tanulmánynak, erre a terjedelemre szabott korlátok miatt nem térek ki.

Dolgozatomban több olyan kérdésre is választ keresek, amit a zaklatás bűncselekményével kapcsolatosan generálisan fölmerülnek. Nevezetesen, hogy mindenképpen szükséges-e büntetőjogi eszközökkel fellépni a zaklatókkal szemben? Érvényesül-e az ultima ratio követelménye? Szükséges volt-e egy új tényállás bevezetése, vagy elegendő lett volna a már meglévők módosítása, bővítése? Mennyire érinti a tényállás alkalmazhatóságát annak absztrakt, szubjektív jellege? Hogyan birkózik meg a joggyakorlat a tényállás hiányosságaival? Milyen változásokat hozhat majd az új Büntető Törvénykönyv? Ezen kérdések megválaszolására a tényállás részletes elemzése és alkalmazhatóságának vizsgálata után tehetek csak kísérletet.

Dolgozatom kiindulópontja a klasszikus tényállás-elemzési rendszer, melyben a zaklatás Btk. 176/A. §-a szerinti tényállásai és a hozzájuk kapcsolódó minősített esetek átfogó elemzését bontom ki. A tényállás történetének részletes ismertetésétől eltekintek, mivel a dolgozat témájának szerves részét nem képezi. Az elemzés során jogeseteken keresztül is rá kívánok mutatni a jogirodalomban eddig feltárt és a még ki nem munkált ellentmondásokra és hiányosságokra. Az említett példákhoz ügyészségi joggyakorlatom alatt végzett aktakutatásom eredményeit használtam fel. Joggyakorlatomat titoktartási kötelezettség terhe alatt töltöttem el, hiszen az általam vizsgált esetek jelentős része folyamatban lévő ügy volt, azokat így nem nevesíthetem. Statisztikai adatok hiányában kizárólag e kutatásom révén juthattam bizonyos következtetésekhez. Dolgozatomban Gelányi Anikó és Szathmáry Zoltán hasonló témájú cikkei szolgáltak még kiindulópontként, akik elsőként világítottak rá azon jogkérdésekre, melyeket e dolgozat is vizsgál.

A tényállások elemzése során több de lege ferenda javaslattal is élek, majd külön fejezetet szentelek a jövő évben hatályba lépő, új büntetőjogi kódex által hozott tényállásbeli változásoknak, melyeket párhuzamba állítok a mai szabályozással kapcsolatosan korábban kifejtett jogi problémákkal. Végezetül azt vizsgálom, mennyire oldhatják fel, illetőleg mélyíthetik tovább e tényállási újítások a zaklatás bűncselekményével összefüggésben felmerült jogalkalmazási nehézségeket, előrevetítve a zaklatás tényállásának jövőjét.

II. A ZAKLATÁS BŰNCSELEKMÉLNÉNYÉNEK JOGI TÁRGYA: A MAGÁNSZFÉRA FOGALMA

A zaklatás tényállása által védett társadalmi érték a magánszféra, a magánélet szentsége, másképpen az emberi méltósághoz, a magánszféra tiszteletben tartásához fűződő jog. Ezért a jogalkotó a tényállást a szabadság és emberi méltóság elleni bűncselekmények

között – egészen pontosan a XII. fejezet III. címe alatt – helyezte el a Büntető Törvénykönyvben.

A magánszféra védelmének hazai előzményei közül csak azon forrásokat említem, melyek segítségül szolgálhatnak a magánszféra definiálásában. Elsődlegesen azt vizsgálom, milyen szempontok alapján lehet megközelíteni e jog tartalmát, amelyekkel jogalkalmazó eddig értelmezte a zaklatás bűncselekményének jogi tárgyát.

A korábbi Alkotmány az 59. § (1) bekezdésében úgy rendelkezett, hogy mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a személyes adatok védelméhez való jog, mellyel egy szűkebb maghatározást adott. Ennek alapján az 56/1994. (XI.10.) számú határozatában az Alkotmánybíróság kimondta, hogy „a magánszférához való jogot az alkotmány konkrét, szubjektív alapjogként nem nevezi meg, de a magánélet szabadságához való jog kétségtől az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered.” A bűncselekmény miniszteri indokolása is ezt a megfogalmazást vette át. Az Alkotmánybíróság tehát egyértelműen az emberi méltósághoz való jogból - mint a személyiségi jogok anyajogából - eredezteti a magánszférához, ezen belül a magánélet szabadságához való jogot. Ez tartalmilag a magánszférához való jog dekrétuma, amely után a jogalkotónak fennállt azon alkotmányos kötelezettsége, hogy az ezt sértő magatartásokat visszaszorítsa, azokkal szembeni fellépjen.

A törvényhozási reakció több különös részi tényálláson keresztül is megvalósul: a Btk. magánszférát sértő cselekményeket szankcionáló tényállásai - becsületsértés, rágalmozás, magánlaksértés, az adatvédelmi és titoksértési bűncselekmények -, a magánszféra egy-egy rétegét sértő magatartásokat rendelik büntetni. Az alkotmányos rendelkezésekből és nemzetközi normákból fakadó kodifikációs kényszer arra sarkallta a jogalkotót, hogy olyan tényállást fogalmazzon meg, amely a magánszférának már meglévő, személyiségi jogokat védő bűncselekmények által le nem fedett részeit védelmezze. E komplex jogvédelem legújabb eleme a zaklatás tényállása.¹

Az idei évben lépett hatályba az Alaptörvény, ami jelentős változásokat hozott az alapjogok területén is. Magyarország Alaptörvénye VI. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.” Ezzel a rendelkezéssel a magánélet szentsége alkotmányos (alaptörvényi) szinten is kifejezett megfogalmazást nyert.

Szathmáry Zoltán az adatvédelem jogi szabályozásához fordul a magánszféra fogalmának megértése érdekében, és Jóri Andrásra hivatkozik, mikor így fogalmaz: „a magánszféra jelentheti az „én” és a „mások” viszonyrendszerében az egyén általános cselekvési szabadságát. Lehet olyan abszolút szerkezetű viszonyrendszer, amely kizárólagos rendelkezést biztosít jogosultja számára a benne foglaltak felett.”

A magánszféra (privacy) fogalmának számos megközelítése látott már napvilágot, de a magyar jogalkotó a mai napig nem definiálta. E jog meghatározásának nehézsége abból adódik, hogy igen sokrétű, és az egyén önrendelkezési jogának egyre erősebb kibontakozásával párhuzamosan újabb és bővebb tartalmakat nyer. Szathmáry szerint a magánszféra fogalma alapvetően három szintből álló rendszer, amelyben bármelyik szinten keresztül megvalósulhat a magánszféra sérelme. Amennyiben pedig a jogalkotó célját szem előtt tartva vizsgáljuk, a tág meghatározást kell előnyben részesítenünk. A magánszféra magába foglalja egyrészt az egyedülálló egyént, másrészt az egyénnek a családjára vagy házastársára kiterjedő kapcsolatrendszerét, harmadrészt pedig az ennél nagyobb, önkéntes választásán alapuló társasági viszonyrendszerét.²

Véleményem szerint egyetlen általánosító fogalomban a magánszféra nem fogalmazható meg, egyetlen definícióba nem vonható össze. Mindig in concreto, az adott

¹ Szathmáry 2009. 39.

² Szathmáry 2009b. 39.

tényállás által védeni kívánt szegmensét kell megragadni, amit aszerint kell értelmezni, hogy a jogalkotó a konkrét tényállásban a magánszférának mely elemét kívánta védelmezni.

III. A BŰNCSELEKMÉNY ELKÖVETÉSI TÁRGYA

1. A PASSZÍV ALANYOK KÖRE

A zaklatás bűncselekményének passzív alanya bárki lehet, aki élő természetes személy. Ki kell emelni a sértett hozzátartozóját, valamint súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha a sértett az elkövető házastársa, volt házastársa, bejegyzett élettársa, volt bejegyzett élettársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére, avagy nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy.³ Az (1) bekezdéses fordulat esetén tipikusan nőnemű sértettet zaklatja férfi elkövető, de természetesen ez nem törvényszerű. A (2) bekezdés esetén ilyen tipizáló megállapítást sem tehető, tekintve, hogy a gyakorlat igen változatos képet mutat. A magyar joggyakorlatban viszont az esetek többségében a passzív alany és a zaklató között valamilyen – közelebbi vagy távolabbi - személyes viszony áll vagy állt fenn.

A bűncselekmény passzív alanya az, akinek a magánszférája sérelmet szenved az elkövető magatartása következtében. Kérdések lehetnek az olyan esetek, amelyekben a gyanúsított a sértett ismerősein illetőleg hozzátartozóin, családtagjain keresztül háborgatják. Kit tekinthetünk ilyen esetekben a bűncselekmény sértettjének?⁴ Például a zaklató nem csak otthonában, de munkahelyén is törekszik rendszeresen vagy tartósan felvenni a kapcsolatot a zaklatottal, ami alatt annak munkatársait, rokonait, barátait is hívogatja, fenyegető üzeneteket hagyva, amelyek viszont mind a „kiszemelt” személynek szólnak, és az elkövető csupán azon egyetlen személy mindennapi életvitelébe való önkényes beavatkozás célzatával valósítja meg. Nem csupán egy személy magánszférája sérülhet a zaklató magatartása révén, továbbá több személyre nézve is félelemkeltő, megfélemlítő hatása lehet, amire az elkövetőnek kiterjedhet a szándéka, amely lehet eshetőleges, de akár egyenes szándék is. A joggyakorlat ezen a ponton egységesnek mondható: mivel az elkövető ezen személyek vonatkozásában nem célzatosan cselekszik, velük szemben zaklatás bűncselekményét – a jogtárgy sérelme ellenére – nem lehet megállapítani. Tehát hiába van több passzív alanya a bűncselekménynek, sértettje csak az a személy lehet, akivel szemben tényállásszerű célzat fennáll.⁵

A bűncselekmény passzív alanyi körének vonatkozásában mindenképpen említést kell tennem a zaklatás rendkívül szubjektív jellegéről, amely rányomja bélyegét a jogalkalmazási gyakorlatra is. A Btk. 183. § (1) bekezdése értelmében a zaklatás bűncselekményének elkövetője magánindítványra büntetendő, tehát a büntetőeljárás megindulásának előfeltétele, hogy a sértett a feljelentését tegye. De e sérelem igen sokféle formát ölthet, ahogyan a sértett személyek észlelési-érzékenységi küszöbe sem azonos. Álláspontom szerint ez az értelmezési kérdés a magánszféra fogalmának tág értelmezésére is visszavezethető. A szubjektív elemek túlsúlya miatti jogalkalmazási és jogértelmezési kérdéseket az érintett tényállási elem jellemzésénél fejtem ki, így azon részletes leírásától dolgozatom e részében eltekintek.

³ Pallagi 2008. 81.

⁴ A Btk. kommentárja szerint a zaklató magatartások „kiterjedhetnek az áldozat közeli hozzátartozóira, barátaira is.”

⁵ A jogirodalomban lehetőségként merült fel, hogy a zaklatás jövőbeli tényállásának szövegezését úgy módosítsák, hogy a bűncselekményt eshetőleges szándékkal is el lehessen követni, kiküszöbölve az ilyen eseteket. Személyes álláspontom az, hogy elsődlegesen nem a jogalkotásnak kell a joggyakorlathoz alkalmazkodnia, sokkal inkább arra kellene nagyobb figyelmet fordítani, hogy olyan tényállás kerüljön megfogalmazásra, amely nem hagy ennyi nyitott kérdést maga után.

2. A MINŐSÍTETT ESETEK

Mivel a jogalkotó a zaklatás minősített eseteit speciális sértetti körhöz köti, így rendhagyóan a bűncselekmény elemzésének ezen a pontján fejtem ki a minősített esetekre vonatkozó észrevételeimet.

A Btk. 176/A. § (3) bekezdése alapján súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha az elkövető az ott felsorolt személy sérelmére követi el, ahol is a sértett személyi minősége alapozza meg a súlyosabb büntetési tételt. Amennyiben a passzív alany fentiek közül valamely specialitásnak megfelel, a cselekmény büntettként minősül, és az (1) bekezdés esetén két évig, a (2) bekezdés esetén pedig három évig terjedő szabadvesztésre emelkedik a büntetési tétele.

Azt, hogy kit tekinthetünk házastársnak, bejegyzett élettársnak vagy élettársnak, a Büntető Törvénykönyv nem határozza meg, azok definícióit egyéb jogszabályok tartalmazzák. A jogalkotó a minősített esetek közé emeli a volt házastársat, volt bejegyzett élettársat és volt élettársat is, tekintettel azok tipikusságára. A zaklató magatartások jelentős részében a sértettet valamilyen érzelmi szál fűzte az elkövetőhöz, melynek megszakadása készteti a zaklatót arra, hogy háborgassa a sértettet. E tekintetben volt házastársként minősülhet az elvált házastárs mellett a házastársi együttélést megszakító, különélő házastárs is.⁶

A miniszteri indokolás alapján „nevelési, felügyeleti, gondozási feladata elsősorban a szülőknek, szülővel azonos jogállású örökbefogadónak, illetve gyámnak lehet, de ide tartozhatnak a foglakozásukkal fogva más személyek oktatását, nevelését, gondozását végző személyek is. Az e feladatból folyó köteleességek jellegét és tartalmát a családjogi szabályok tartalmazzák. A gyógykezelés egészségügyi intézményben gyakorolt gyógyító eljárások alkalmazását, ezen felül ápolást, gondoskodást jelent, amelynek részletszabályait ez egészségügyi tárgyú jogi normák rendezik.”

A bekezdés b) pontjában felsoroltak indoka feltehetően ugyanaz volt, mint a nemi erkölcs elleni bűncselekmények esetén: az elkövető és a sértett közötti bizalmi, függő viszony, amivel az elkövető visszaél, kihasználva a sértett kiszolgáltatott helyzetét. Nagy Ferenc ezt a kört igen széles körűen értelmezi, mivel szerinte e viszony magába foglalja az állandó vagy ideiglenes, az átmeneti vagy tartós, az egyszerű szóbeli megbízáson vagy jogszabályon, továbbá az egyenes ágbeli rokoni kapcsolaton alapuló nevelői, gondozói, felügyeleti viszonyt is.⁷

Véleményem szerint indokolt volt e minősített esetek megfogalmazása, hiszen a zaklató magatartások gyakran egyazon családi körön belül realizálódnak. Egyébiránt a bűncselekmény minősített esetei jogalkalmazási problémákat nem vetnek fel, így azok részletesebb jellemzését nem tartom szükségesnek.

IV. ELKÖVETÉSI MAGATARTÁSOK

A jogalkotó a zaklatás bűncselekményének elkövetési magatartásait két, egymástól igencsak különböző tényállási fordulatban fogalmazta meg. A fordulatok különbözőségét jelzi az is, hogy azok két külön bekezdésben kaptak helyet. Ezen fordulatokat a (3) bekezdésében foglalt minősített esetek és a bűncselekmény jogi tárgya kapcsolja egybe, több egyezést nem

⁶ Vida-Juhász 2009. 161.

⁷ Vida-Juhász 2009. 255.

mutatnak. Ennek megfelelően dolgozatomban mindkét fordulat különálló elemzését láttam indokoltnak.

Kérdéses, hogy mi volt ezzel a jogalkotó célja. Erre az elkövetési magatartások elemzése után külön részt szentelek dolgozatomban, tekintve, hogy a mai napig számos kérdés maradt megválaszolatlanul, melyekre az egyes elkövetési magatartások részletes vizsgálata után tehetek csak kísérletet.

1. HÁBORGATÁS

A háborgatás a zaklatással rokon értelmű kifejezés, amely köznapi értelemben olyan magatartást jelent, amellyel a zaklató valaki más életvitelét, nyugalmát zavarja.⁸ A „háborgat” kifejezés tehát a zaklatás szinonimája, ugyanakkor gyűjtőfogalomnak is tekinthető, mivel a hétköznapi értelemben vett zaklató cselekményeket egyetlen magatartásba foglalja össze és nevesíti. Ily módon nagyon tág és absztrakt jellegű, hiszen a zaklató magatartások igen sokfélék lehetnek, azok taxatív felsorolása szinte lehetetlen. Ezen megfogalmazás előnye és hátránya is absztrakt jellegéből fakad.

A háborgatás minden olyan magatartással megvalósulhat, amely a sértett magánéletét, mindennapi életvitelét jelentősebb mértékben zavarja, nyugtalanítja vagy felbolygatja. Kapcsolatos lehet a családi élettel, irányulhat szexuális kapcsolat kezdeményezésére vagy annak visszaalítására, megvalósulhat kifejezett személyes indítékból vagy „heccelődő” jelleggel is. Ugyanakkor a mindennapi életvitel háborgatása alatt érteni kell a munkavégzési, sportolási, tudományos-kulturális vagy politikai jellegű tevékenység miatti, és az etnikai, faji, vallási stb. okból történő zaklatást is.⁹

A jogalkotó nem definiálta, mit kell pontosan háborgatás alatt érteni, így annak tartalommal való megtöltése a jogalkalmazó feladata. A joggyakorlat igen változatos, hiszen itt elsődlegesen a sértetti szubjektivitás lép előtérbe: mindig in concreto kell megvizsgálni, hogy az adott cselekmény valóban alkalmas-e a sértett magánéletének, mindennapi életvitelének megzavarására. Ily módon nem feltétlenül tekinthető háborgatásnak, ha a válófélben lévő férj gyakorta küld virágot és kisebb ajándékokat házastársának, ha abban nem a háborgatás vezérli.

1.1.AZ ELKÖVETÉS MÓDJA: RENDSZERESSÉG VAGY TARTÓSSÁG

A bűncselekmény megvalósulásának feltétele, hogy a háborgató magatartás rendszeresen vagy tartósan történjen. Úgy vélem, ezen elkövetési módok mélyebb értelmezésre szorulnak, mivel tapasztalataim alapján számos jogalkalmazási problémát vetnek fel a gyakorlatban.

Pontos definíciókat a jogalkotó nem adott arra vonatkozóan, hogy milyen gyakoriság minősíthető rendszeresnek illetőleg tartósnak, ennek mérlegelését a jogalkalmazóra bízta. Rendszeresnek tekinthető a magatartás akkor, ha az többszörösen megvalósul, tartósnak pedig akkor, amennyiben az időben hosszasan elhúzódik. Így a zaklatás nem valósul meg akkor sem, ha ugyan jelentősebb mértékű (a sértettben jelentősebb félelmet vagy más érzést kiváltó), de a háborgatás eseti jellegű.¹⁰

Arra azonban sehol sem találni iránymutatást, hogy adott időintervallumon belüli hányszor megismétlődő magatartásokat tekintheti a jogalkalmazó rendszeresnek, és időben mennyire kell - vagy lehet - elhúzódnia az elkövető magatartásának ahhoz, hogy meg lehessen

⁸ Berkes 2008. 17.

⁹ Vida-Juhász 2009. 159-160.

¹⁰ Vida-Juhász 2009. 160.

állapítani a tartós jelleget. Tehát sem az időköz „rövidebbségének”, sem az idő „huzamosságának” nem találjuk a magyarázatát.¹¹ Ezen tényállási elemek példázzák talán a legszemléletesebben a sértett szubjektivitását a zaklatás bűncselekményében, melyre konkrét jogesetekkel kívánok rámutatni.

Az általam elemzett bűnügyek igen színes képet mutatnak arra vonatkozóan, mit érzékel a sértett rendszeres vagy tartós háborgatásnak. Találkoztam olyan esettel, ahol egy hónap alatt, átlagosan napi húsz-huszonöt telefonhívást, illetőleg SMS üzenetet sem érzékelt a sértett zaklatásként, egészen addig, amíg az elkövető személyesen is többször fel nem kereste, ami végül odáig fajult, hogy az elkövető egy alkalommal a sértettet fényes nappal, a nyílt utcán, egy hangos szóváltást követően tettelegesen bántalmazta és halálosan megfenyegette. Egy másik bűnügy sértettje már mindösszesen két hét után, napi rendszerességgel kapott e-mail üzenetek miatt megtette a feljelentését. Mindkét jogeset tényállásszerűnek mutatkozott az elkövetési módok vonatkozásában.

1.2.A TELEKOMMUNIKÁCIÓS ESZKÖZ ÚTJÁN MEGVALÓSULÓ ZAKLATÁS:

A törvényhozó a tényálláson belül példálózó jelleggel - „így különösen”- kiemeli a telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen megvalósuló zaklató magatartásokat, melynek indoka feltehetően azok tipikussága. A mai joggyakorlatban is legnagyobb számban ilyen magatartásokkal megvalósulni látszó zaklatások kerülnek az ügyészség elé. Másik magyarázata lehet, hogy mára megsaporodtak az ezen eszközökkel megvalósított olyan bűncselekmények, melyek az egyén magánéletét, magánszféráját sértik.

Arra, hogy mit tekinthetünk telekommunikációs eszköznek, a Btk. értelmező rendelkezései között pontos definíciót nem találunk, de a joggyakorlat ekként kezeli a televíziót, rádiót, folyóiratokat, telefonkészüléket, hirdetőtáblákat és az internetet.

A vizsgált bűnügyek több mint kétharmadában merült fel a telekommunikációs eszközzel megvalósuló háborgatás. Az esetek nagy részében rendszeresen ismétlődő telefonhívásokról, SMS üzenetekről, e-mailekről és különböző közösségi portálokon küldött szöveges üzenetekről volt szó, melyeknek tartalma változó volt. Kérdésként merült fel, hogyan értékelje a jogalkalmazó azon rendszeres vagy tartós háborgató magatartásokat, amelyeket a sértett nem, vagy nem minden alkalommal észlelt. Megvalósulhat-e a jogtárgy sérelme abban az esetben is, ha a sértett csak oly mértékben észleli az elkövető háborgató magatartását, hogy magánélete – amelyet a tényállás védelmezni kíván- egyáltalán nem, vagy csak olyan mértékben sérül, melyet a sértett még nem tart zavarónak? Milyen hatással lehet ez a rendszeresség illetve a tartósság megállapítására?

A jogalkalmazó ezt a kérdést úgy válaszolta meg, hogy a rendszeres háborgatással megvalósuló zaklatás bűncselekményének megállapításához nem szükséges, hogy a sértett az ismétlődő telefonhívásokat fogadja, vagy az üzeneteket elolvassa.¹² Egy másik – nem telekommunikációs eszközzel megvalósított – esetben történt, hogy a sértett októberben tette meg feljelentését, miszerint „egy gyanús alak az otthona körül ólálkodik az elmúlt napokban”. A nyomozás során kiderült, hogy az elkövető már fél éve követi az asszonyt rendszeresen, munkahelyén is többször kereste hol telefonon, hol személyesen. A zaklatást az ügyészség ez esetben is megállapította. Tehát elsődlegesen nem a sértett szubjektív érzete szerint minősül a cselekmény, – azaz hogyan és milyen mértékben sérült a magánszférája – hanem aszerint, hogy objektíve mit sikerül elkövető terhére bizonyítani. Véleményem szerint e joggyakorlat nehezen egyeztethető össze a bűncselekmény jogi tárgyával és a tényállás számos a sértetti szubjektumtól függő elemével.

¹¹ Gelányi 2010, 194.

¹² BH 2011. 302.

Itt mindenképpen szót kell ejteni a sértetti közrehatásról, pontosabban a sértett azon magatartásának értékeléséről, amellyel elháríthatná a zaklató közeledését, de nem teszi.¹³ Ha a sértettnek lehetősége van az elkövető behatásának kizárására és ezzel nem él, szükség van-e ilyen esetben ultima ratio jellegű büntetőjogi szankciókat alkalmazni? A jogalkotó más esetekben is megköveteli a sértettől, hogy bizonyos óvintézkedéseket tegyen, és a büntetőjogi védelmet csak ebben az esetben kívánja biztosítani.¹⁴ Az ügyész elé kerülő nyomozati iratokban gyakran találni olyan e-mail üzenetváltásokat a sértett és zaklatója között, melyekben a sértett megnyilvánulásai nem utal egyértelműen arra, hogy az elkövető közeledését nem viszonozná, azt zavarónak, tolakodónak találná. Ez gyakran a nyomozás megszüntetéséhez vezet, leggyakrabban bűncselekmény hiánya miatt.¹⁵

A nyomozást megszüntető határozatokkal szemben benyújtott panaszokban a sértettek jogi képviselői többször is hivatkoznak arra, hogy a sértett nem rendelkezik számítástechnikai ismeretekkel, nem tudja annak módját, hogyan lehetne a letiltásokat, korlátozások aktiválni, így tőle nem várható el ilyen mértékű elhárító magatartás. Álláspontjuk szerint az a tény, hogy a sértett az ilyen üzenetekre, megkeresésekre nem reagál, illetőleg kifejezett nemtetszését fejezi ki az elkövető irányába, kimeríti ezen kötelezettségét.

A jogalkalmazó mindig a konkrét eset összes körülményei alapján értékelheti az elkövető javára a sértett e magatartását, bár ehhez egyelőre sem jogalkotói, sem jogalkalmazói iránymutatás nem áll rendelkezésére. Véleményem szerint mindenképpen figyelembe kell venni a sértett ezen kvázi közreható magatartását a büntetőeljárás során, de ez nem jelentheti feltétlenül azt, hogy valamennyi tényállási elem megléte esetén is mentesülhet a zaklató büntetőjogi felelőssége megállapítása alól.

Az (1) bekezdésbe foglalt háborgatással megvalósuló zaklatáshoz képest jelentősen eltérő képet mutat a (2) bekezdésbe foglalt tényállás, mely tulajdonképpen egy második bűncselekménynek is tekinthető. Ezen fordulatokat nem csupán az (1) bekezdéstől kell teljesen különállóan kezelnem, de a (2) bekezdés a) és b) pontja között is olyan eltérések mutatkoznak, melyek a két pont elkövetési magatartásainak különálló elemzését teszik szükségessé.

2. FENYEGETÉS

A jogalkotónk igen speciális helyzetet teremtett azzal, hogy a veszélyes fenyegetés szabálysértési tényállásának a) pontját hatályon kívül helyezte, és átfogalmazása után átemelte a Btk. 176/A. § (2) bekezdésébe, amely 2008. január hó 1. napján lépett hatályba.¹⁶

Így vált lehetségessé, hogy aki 2008. január hó 1. napja előtt a veszélyes fenyegetés tényállásába illeszkedő cselekményt követett el, ezen időponttól kezdve nem volt büntethető. Ennek oka a nullum crime sine lege elvének az időbeli hatályra vonatkozó aspektusa: egyrészt

¹³ Szathmáry 2009b. 40.

¹⁴ Például a számítástechnikai rendszerbe való jogosulatlan belépés tényállása [Btk. 300/C. § (1) bek.] csak akkor valósul meg, amennyiben az elkövető a rendszer védelmét szolgáló intézkedést kijátszva követi el, tehát ha nincs védelem, a cselekmény nem bűncselekmény.

¹⁵ Be. 190. § (1) a) és b) pont

¹⁶ Az 1999. évi LXIX. Szabálysértési törvény 151. § (1) bekezdése a) pontja alapján aki mást félelemkeltés céljából olyan bűncselekmény elkövetésével komolyan megfenyeget, amely a megfenyegetett személy vagy annak hozzátartozója élete, testi épsége vagy egészsége ellen irányul, megvalósítja a veszélyes fenyegetés szabálysértését.

az 1999. LXIX. törvény 4. § -a¹⁷, másrészt a Btk. 2. §-a.¹⁸ Ezek eredményeképp olyan jogalkalmazási űr született, amely tulajdonképpen ellehetetlenítette a jogalkotónak azon törekvését, miszerint a zaklató, fenyegető jellegű magatartásokat szigorúbban kívánja szankcionálni, ezzel mintegy „átmeneti amnesztiát” hirdetett az adott időben elkövetőknek.¹⁹

A zaklatás (2) bekezdésében foglalt tényállása szerint, aki félelemkeltés céljából másra vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, szintén megvalósítja a zaklatás vétségét. A hétköznapi értelemben vett zaklató cselekményektől ez a magatartás látszólag távol áll, azonban a jogalkotó az egyén magánszférához és magánélethez fűződő jogának sérthetlensége - mint jogi tárgy - alapján itt helyezte el.

A fenyegetés fogalmát a Btk. definiálja, miszerint fenyegetésként minősül az olyan súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.²⁰ E törvényi tényállás szűkebb fenyegetés fogalmat használ, mivel csak a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekménnyel történő fenyegetést tekinti tényállásszerűnek. Ebből a szempontból tehát kizárólag a személy ellen vagy a személy ellen is irányuló olyan büntetendő cselekményeknek van relevanciája, amelyek esetében maga az erőszak a természetes személy élete vagy testi épsége, egészsége ellen irányulna. A közveszélyt okozó büntetendő cselekmények körébe pedig azok a deliktumok tartoznak, amelyek esetén a veszély a polgárok nagyobb vagy előre meg nem határozható körét, illetve jelentős értékű anyagi javakat fenyeget.²¹

Ezen büntetendő cselekmények pontos felsorolására a terrorcselekmény bűncselekményénél leírtak szolgálhatnak iránymutatásként a jogalkalmazó számára²², de a Btk. értelmező rendelkezései között, az erőszakos többszörös visszaeső definíciójánál ugyancsak felsorolásra kerülnek a személy elleni erőszakos bűncselekmények.²³

A zaklatás ezen fordulata legtöbbször verbális kommunikáció révén valósul meg, de egyes vélemények szerint történhet ráutaló magatartással is (például a kéz torok előtti jellegzetes elhúzásával, az ujjakat a halántékhoz emelve lőfegyver elsütésének imitálásával, telefonban lejátszott halotti indulóval). Azonban létezhetnek olyan határesetek, melyeknél a fenyegetés veszélyessége és komolysága is megkérdőjelezhető, ily módon a cselekmény tényállásszerűsége is. Szakirodalmi álláspont szerint az egyes szubkultúrákban megtalálható átkozódás, szitkozódás nem csupán elfogadott szokás, de természetes velejárója a kommunikációnak, véleménynyilvánításnak. Jóllehet személy elleni erőszakos cselekmények változatos sorát foglalhatja magába, de éppen ezen természetes jellegéből fakadóan nem tekinthető minden körülmények között társadalomra veszélyes cselekménynek, nem érzékelhető feltétlenül komoly, veszélyes fenyegetésként. Az egyértelmű esetektől tehát

¹⁷ 4. § A cselekményt az elkövetés idején hatályban lévő jogszabályok alapján kell elbírálni. Ha a szabálysértés elbírálásakor hatályban lévő új jogszabály szerint a cselekmény már nem minősül jogellenesnek, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új jogszabályt kell alkalmazni.

¹⁸ 2. § A bűncselekményt az elkövetése idején hatályban lévő törvény szerint kell elbírálni. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új törvényt kell alkalmazni; egyébként az új büntető törvénynek nincs visszaható ereje.

¹⁹ Szathmáry 2009a. 732.

²⁰ Btk. 138. §

²¹ Belovics 2009. 172.

²² Btk. 261. § (9)

²³ Btk. 137. § 17. pont

mindenképpen meg kell különböztetni azokat a határeseteket, amelyek komoly jogalkalmazói visszaélésekre adhatnak lehetőséget.²⁴

3. VESZÉLYES LÁTSZATKELTÉS

2009. február 1. napjától a 176/A. § (2) bekezdése újabb, b) ponttal bővült, miszerint aki félelemkeltés céljából annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be, úgyszintén megvalósítja a zaklatás bűncselekményét.²⁵

Indoka feltehetően az volt, hogy elsősorban külföldön, de Magyarországon is megfigyelhető jelenség volt, hogy egyes személyek ártalmas, például a lépfene kórokozójaként is ismert anthrax baktériumot tartalmazó, vagy legalábbis annak tűnő postai küldemények útján kívántak vélt vagy valós sérelmeik miatt elégtételt venni (például lisztet tartalmazó boríték, amihez fenyegető levél is társult). Korábban a veszélyes fenyegetés szabálysértési tényállásának a) pontja alapján felelősségre lehetett vonni ezen bűnelkövetőket, noha – elzárással vagy pénzbírsággal szankcionálva - sokkal enyhébb elbírálás alá estek. A jogalkotó felismerte, hogy ezen cselekmények - annak ellenére, hogy egészségügyi kockázattól mentesek – a sértett személyes életébe, magánszférájába való olyan mértékű, fenyegetési célzatú beavatkozást valósítanak meg, amellyel szemben mindenképpen a büntetőjog eszközével kell fellépni.²⁶

A veszélyes fenyegetés tényállása azonban nem fedte le azon nem verbálisan megvalósított, közveszéllyel fenyegető magatartásokat, amelyek a közveszéllyel fenyegetés²⁷ bűncselekményének hasonló fordulatai alá sem szubsumálhatóak. A verbálisan megvalósított alakzatot csak az analógia tilalmának sérelmével lehetett volna a látszatkeltésben megnyilvánuló magatartásokra alkalmazni, ezért szükséges volt külön egy olyan látszatkeltéssel megvalósuló alakzat megalkotása, amely ezeket a magatartásokat szabályozza.²⁸

A zaklatás bűncselekménye ezen fordulatának elkövetési magatartása tehát egyfajta burkolt fenyegetésnek tekinthető, hiszen ha a fenyegetés kifejezetten megvalósul, már nem a b) pont, hanem az a) pontnak megfelelően fog minősülni a cselekmény. A „látszat keltésére törekvés” ugyanakkor igen nehezen értelmezhető. Magába foglalhat minden olyan magatartást, amely egy be nem következő esemény megtörténésének reális esélyét hiteti el a sértettel, tehát egy későbbi esemény akár az elkövető, akár más személy által előidézett, vagy akár valamely személytől teljesen függetlenül történő bekövetkezésre utal.²⁹ Ennek az eseménynek pedig veszélyeztető jellegűnek kell lennie, amely irányulhat a sértettre vagy annak hozzátartozójára is, és minden esetben a természetes személy élete vagy testi épsége, egészsége ellen kellene irányulnia.

A veszélyes fenyegetés fordulatára nem sűrűn akad példa a magyar igazságszolgáltatásban. Ügyészségi kutatásom során egyszer sem talákoztam olyan esettel, amelyben az elkövető büntetőjogi felelősségét csupán e fordulat alapján meg lehetett volna állapítani. A jogalkotó bizonyára a joggyakorlatra bízta annak meghatározását, hogy melyek ezen tényállás alkalmazásának tipikus esetei, de a törvény túlzottan absztrakt szövegezése

²⁴ Szathmáry 2009a. 732.

²⁵ 2008. évi LXXIX. tv.

²⁶ Gélányi 2011. 13.

²⁷ Btk. 270/A. §

²⁸ „A büntethetőségi feltételek tekintetében az analógiatiltalom valamennyi törvényi tényállási, jogellenességi és bűnösségmegalapozó ismérvet magában foglal. Ennek folytán egy nem tényállásszerű cselekményt analóg jogalkalmazás révén nem szabad a büntethetőség körébe vonni.” Nagy 2010. 51.

²⁹ Szathmáry 2009a. 730.

miatt - véleményem szerint – ma nem lehet egyértelműen megjelölni azokat a magatartásokat, melyeket a jelen tényállás alá lehetne szubszumálni.

Dolgozatom a zaklatás bűncselekményének elkövetési magatartásait elemző részének végén szükségesnek tartom a bevezetésben feltett kérdésem megválaszolását, azaz, hogy mi lehetett a törvényhozó célja azzal, hogy két, egymástól ennyire különböző tényállásban fogalmazta meg a zaklatás bűncselekményét.

Véleményem szerint a célszerűség vezette erre a lépésre, tekintve, hogy elsődleges célja egy olyan szabályozás megalkotása volt, amellyel biztosítani tudja magánszféra – mint jogi tárgy - büntetőjogi védelmét. Ehhez le kellett fednie a magánszféra sérelmének minden lehetséges módozatát, annak érdekében, hogy egy esetleges joghézag keletkezését elkerülje.

Ugyanakkor megfelelőbbnek tartanám egy külön bűncselekményi tényállás és elnevezés alatt a 176/A. § (2) bekezdésében foglalt magatartások újragondolását, ezzel kiküszöbölve a dogmatikában és a jogalkalmazók részéről felmerült, a két bekezdés elkövetési magatartásai közötti differenciákból fakadó dilemmákat. Kérdés, hogy ez a következő évben hatályba lépő, új büntetőjogi kódexünkben meg fog-e valósulni. Erre dolgozatomban a későbbiekben részletesen is ki fogok térni

V. A BŰNCSELEKMÉNY CÉLZATA

A zaklatás célzatos bűncselekmény. A jogalkotó eltérő célzatot követelt meg a két tényállási alakzatnál: az (1) bekezdésben a sértett megfélemlítését vagy magánéletébe illetve mindennapi életvitelébe önkényes beavatkozást (azzal, hogy bármelyik elegendő a tényállásszerűséghez), míg a (2) bekezdésben a félelemkeltést határozta meg. A zaklatás minden fordulata ennek megfelelően csak egyenes szándékkal valósítható meg, amely komoly nehézségeket okoz a tényállás bizonyíthatóságában. A tényállás alkalmazhatóságának és a bizonyítási nehézségeinek külön fejezetet szenteltem a dolgozatomban, ebből kifolyólag itt csak utalni fogok az ott részletesen kifejtettekre.

A tényállási fordulatok különbözősége természetesen itt is azt indokolta, hogy az egyes célzatok elemzését külön-külön végezzem el. Ezt követően pedig a megfélemlítés és félelemkeltés fogalmának értelmezésére és megkülönböztetésére teszek kísérletet, tekintve, hogy a jogalkotó erről a mai napig hallgat. Emellett az vizsgálom, valóban szükséges volt-e a zaklatást célzatos bűncselekményként való megfogalmazására, illetőleg a jelenlegi célzatok megfelelnek-e a célzatosság mögött megbújó indokoknak.

1. MEGFÉLEMLÍTÉS

A zaklatás (1) bekezdése szerinti tényállásának megvalósulásához az szükséges, hogy más rendszeres vagy tartós háborgatása a megfélemlítése vagy magánéletébe illetve mindennapi életvitelébe önkényes beavatkozás céljából történjék.³⁰ Az (1) bekezdés alapján az elkövetőnek önkényes beavatkozás úgy kell megvalósítania, hogy megfélemlítési célzat álljon mögötte, vagyis létre akarjon hozni a sértettben egy olyan negatív érzelmi állapotot, amely őt mindennapi életvitelét megzavarja, felborítja, korlátozza. Amennyiben e célzat merül fel a nyomozás során, a hatóságnak bizonyítania kell, hogy az elkövető tudattartama kiterjedt arra is, hogy cselekménye révén a sértettben félelemérzet fog kialakulni. A célzat az elkövető tudatában megjelenő, a cselekmény elkövetését motiváló gondolati tartalom. Ebből fakadóan a félelem keltésének célzata nem esik szükségszerűen egybe azzal, hogy másban – bármely

³⁰ BH2011. 268 II.

más belső okból – félelem keletkezett.³¹ Tehát a zaklatás immateriális bűncselekmény, sértetben a félelemnek - mint eredménynek - ténylegesen nem kell kialakulnia.

A megfélemlítés és a félelemkeltés elhatárolására csak később térek rá, azonban már itt leszögezhető, hogy a megfélemlítés az elkövető cselekményének következtében létrejövő állapot, amely a fenyegetéshez képest - amely akár vagy jellemzően egyszeri alkalom is lehet - többször elhangzó fenyegetésekkel teli időszakot, folyamatot jelent. Ez összhangban van a tényállás elkövetési módjaként meghatározott rendszerességgel vagy tartóssággal.

2. ÖNKÉNYES BEAVATKOZÁS

Az általános zavaró magatartások csak akkor büntetendők, ha elkövetői oldalon egy célzat is szerepel: Az elkövetőnek célja a háborgatással, hogy a sértettet megfélemlítse, vagy magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon. Ennek hiányában a cselekmény nem tényállásszerű.³² A jogalkotó a „magánéletbe illetőleg mindennapi életvitelbe való önkényes beavatkozás” megfogalmazásnak egyetlen elemét sem definiálja, amely számos jogalkalmazási problémát okoz.

Az önkényesség meghatározása viszonylag egyszerűbb. Vida Mihály szerint az önkényesség azt jelenti, hogy a beavatkozásnak az elkövető által kezdeményezettnek és a sértett által visszautasítottnak vagy nem kívántnak kell lennie.³³ Ha ezt a megfogalmazást tekintjük kiindulópontnak, megállapítható, hogy az elkövető tudattartamának szükségszerűen ki kell terjednie arra is, hogy a sértett akarata ellenére valósítja meg a beavatkozó cselekményét. Kérdéses, hogy azokban az esetekben, mikor is a sértett nem nyilvánít egyértelműen hárító, tiltakozó magatartást, védekezhet-e a zaklató azzal, hogy nem tudta, hogy a sértett ezeket a cselekményeket háborgatásként érzékeli? Ez a kérdés legfőképpen az olyan zaklatásoknál merülhet föl, ahol az elkövető magatartásának tényállásszerűsége ellenére a cselekmény társadalomra veszélyessége igen csekélynek mutatkozik.

Ujvári szerint „Az önkényes beavatkozás kifejezés használata felesleges fogalomtorlódáshoz vezet. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a törvényen, vagy az állandó, és következetes bírói gyakorlaton alapuló (sértett beleegyezése, házi fegyelmezési jog) magánéletbe való beavatkozásából hiányzik a materiális jogellenesség, így nem büntetendő.”³⁴ Azonban ha a tényállás többi eleme alapján egyértelműen kiszűrhetőek azok a magatartások, amelyek nem tekinthetők önkényesnek, miért van szükség a tényállás megszővegezésének további bonyolítására, növelve ezzel a bizonyítandó tényállási elemek számát? Ilyen például, ha a szülő nevelési szándékkal koordinálni próbálja tinédzser gyermekének életét. Gyakori eset, hogy a kiskorú gyermek jelenti fel saját édesapját, mivel szerinte olyannyira szigorúan bánt vele, hogy az már sértette a magánszférához való jogát. Nem tekinthető önkényes beavatkozásnak a jogszerű vagy erkölcsileg helyeselhető célból való beavatkozás, akkor sem, ha az a sértettet a szubjektív érzete szerint háborgatja. (Például, ha az elkövető a tartozás megfizetése érdekében rendszeresen megjelenik a sértett munkahelyén, és a sértett tartozását mások előtt is feltárja, avagy a sértettet a munkakerülő vagy alkoholista életvezetése felhagyása érdekében „zaklatja”).³⁵

További nehézségekhez vezet, hogy egyazon tényállásban célzatként és elkövetési magatartásként kell értelmezni ugyanazon magatartást (az elkövető más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe történő önkényes beavatkozás célzatával más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozik), ezért lehet könnyen sikeres azon

³¹ BH2011. 303.

³² 2007. évi CLXII. törvény indokolása

³³ Vida-Juhász 2009. 160.

³⁴ Ujvári 2009. 19.

³⁵ Vida-Juhász 2009. 160-161.

elkövetői védekezés, amely a sértett háborgatását eredményező magatartást szándékon túli, mégis valószínűsíthető okokkal magyarázza. Ilyen például, ha a jövőbeli tolvaj azt akarta figyelni, hogy a sértett mikor tartózkodik otthon, vagy a zaklató csupán a sértettel közös gyermekükre tekintettel hívogatta őt.³⁶

A joggyakorlatban tehát a három célzat közül az önkényes beavatkozás bizonyítása a legnehezebb. Szathmáry utal arra írásaiban, hogy az egyes szubkultúrákban eltérő kommunikációs és viselkedési formák alakultak ki, amelyeket egy másik közösségből származó személy máshogyan értelmezhet, fenyegetőnek, háborgatónak vélhet.³⁷ Minden személy eltérő tűrésküszöbvel rendelkezik, ha magánszférájának sérelméről van szó. A zaklatás tényállásainak szubjektív jellege azonban nem csupán a sértett, de az elkövető oldalán is jelentkezik, amely a célzat, illetőleg a szándék hiányában nyilvánulhat meg.

A különös részi tankönyvek szerint „a bűncselekmény csak szándékosan és célzatosan valósulhat meg azzal, hogy az elkövető indítóoka közömbös.”³⁸ Véleményem szerint az önkényes beavatkozás mögött is szükségszerűen állnia kell valamilyen másodlagos célnak, amely miatt a zaklató a háborgató cselekményét kifejti. A beavatkozás csak összefoglaló megnevezése az olyan elkövetői törekvéseknek, melyek révén a sértettben olyan emóciókat akar kiváltani, melyek révén olyan magatartásra tudja ösztönözni, amely a zaklató számára valamilyen előnnyel jár. Amennyiben az elkövető célja csupán annyi, hogy a sértettet felzaklassa, ingerelje, pszichikailag bántalmazza, az ilyen törekvéseket megfélemlítés célzata fedi le.³⁹

Míg a megfélemlítés dogmatikailag egy viszonylag letisztult fogalom, addig a magánéletbe való önkényes beavatkozás a büntetőjogi jogalkalmazásban idegen fordulatnak számít, melynek oka a magánélet kifejezés büntetőjogi definíciójának hiánya. Emellett a két célzat eltérő absztrakciós szinttel rendelkezik.⁴⁰ „A megfélemlítés, mindennapi életvitel még elég konkrét, de a magánélet: gyűjtőfogalom, a teljes jogi tárgyat felöleli. A passzív alany élete során vagy a magánéletét éli, vagy mindennapi életvitelének megfelelően cselekszik, azaz nincs olyan helyzet, amelyet a bűncselekmény ne célozhatna meg.”⁴¹

3. A (2) BEKEZDÉS CÉLZATA: A FÉLELEMKELTÉS

A veszélyes fenyegetés tényállásában az elkövető tudattartamának át kell fognia, hogy fenyegető, illetőleg látszatkeltő magatartásával a sértettben félelmet kelt, és ezzel egyidejűleg elkövető céljának is ennek kell lennie, így a bizonyíthatóság körében fokozottan indokolt az elkövető tudattartamának vizsgálata.⁴² A félelemérzetnek nem kell a sértettben kialakulnia, a zaklató magatartása attól függetlenül is tényállásszerű lehet.⁴³

³⁶ Szathmáry 2009b. 40.

³⁷ Szathmáry 2009b. 41.

³⁸ Vida-Juhász 2009. 160.

³⁹ Szathmáry 2009a. 727. Az elkövető motiváció szerint is többféle csoportosítása alakult ki a zaklató magatartásoknak: Szathmáry Zoltán szemléletesen foglalja össze a Meloy- és Nicol- féle csoportosítások lényegét. Meloy szerint megkülönböztethető instrumentális és expresszív fenyegetéseket. Előbbinél a zaklató magatartása tudatos, eltervezett, konkrét cél által vezérelt. Utóbbinál azonban ez ösztönös, a fenyegető célja saját indulatainak szabályozása. Nicol szerint elkülöníthető egyrészt a magszakadt kapcsolaton, másrészt a vágyott kapcsolaton alapuló, harmadrészt a nem bensőséges kapcsolatot keresők által elkövetett zaklatás, melyek közül az első teszi ki a zaklatások többségét. A zaklatók motivációjának további részletezésére a kriminológia területére tartozik.

⁴⁰ Szathmáry 2009a. 731.

⁴¹ Ujvári 2009. 19.

⁴² Gelányi 2011. 20.

⁴³ A tényállás meghatározza fenyegetés tartalmát, amely feltehetően a félelemérzetet valóban kiváltja a sértettben, hiszen a zaklatás csak magánindítványra üldözendő. Kérdéses lehet az olyan eset, amikor a fenyegetőnek szánt

Feltehetően a (2) bekezdésbe foglalt fordulatok nagyobb fokú jogtárgysérelme és társadalomra veszélyessége indokolta, hogy ezen fordulat nem szubszidiárius bűncselekmény, és ismétlődést sem kíván meg. Egyetlen súlyos – erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény – elkövetésével történő fenyegetéssel is megvalósítható akkor, ha az elkövetőt félelemkeltési célzat vezeti.⁴⁴

E célzat bizonyítása is számos nehézséget vet fel a joggyakorlatban. Több olyan ügy kerül megszüntetésre, amelyben megállapítható, hogy a gyanúsított egy, a felek között kialakult vitában, csupán az indulat hevében tett fennhangon olyan kijelentést, amely mögött félelemkeltési célzat egyáltalán nem állt.⁴⁵ E célzat hiányának tipikus esete, amikor a fenyegetések egy nézeteltérés nyomán kialakult düh indulatában, a testbántalmazási szándék verbális kifejezése juttatásaként hangzanak el, s az elkövető bántalmazza is a sértettet. Ekkor a célzat nem a rémületben tartás, a félelemkeltés, hanem az indulat levezetése, következésképpen – a cselekménysort egységként kezelve – csak a megvalósult élet vagy testi épség elleni bűncselekmény állapítható meg. Ha a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetés célja nem a félelemkeltés, hanem a bántalmazás közbeni indulat levezetése, a zaklatás vétségének felrovására nincs lehetőség, a terhelt terhére kizárólag a megvalósult élet vagy testi épség elleni bűncselekmény állapítandó meg.⁴⁶

Ahogy a bevezetésben is említettem, fontosnak tartom a félelemkeltés és megfélemlítés tartalmi elhatárolását, tekintve, hogy erre a jogirodalom máig nem tudott használható támpontot biztosítani. A jogalkotó bizonyára okkal tette ezt a megkülönböztetést, de ezen ok máig ismeretlen a jogalkalmazó számára. Véleményem szerint az elhatárolásnak két lehetséges szempontja lehet: egyrészt a cselekmény időtartama, másrészt az elkövető magatartása és a sértett félelemérzete közötti okozati összefüggés. A megfélemlítés esetén maga az elkövetői cselekmény az, ami kiváltja a sértettben a félelemérzetet, míg a félelemkeltés lényege az, hogy az elkövető a cselekménye révén előrevetít bizonyos hátrányos, negatív következményeket, és azok révén alakítja ki a sértettben a félelemérzetet. Ha pedig az időbeliséget vizsgáljuk, a fenyegetéshez képest, amely akár egyszeri alkalom is lehet, a megfélemlítés többször elhangzó fenyegetésekkel teli időszakot, folyamatot jelent, amelynek eredménye a megfélemlítettség.⁴⁷ Álláspontomat alátámasztja, hogy az (1) bekezdés szerinti tényállásban – amelyben az elkövetési módok fogalmilag megkövetelik az elkövetési magatartás időbeli elhúzódását – szerepel a megfélemlítés, amely nem egyszeri, hanem ismétlődő cselekmények nyomán, lassabb folyamat eredményeképp alakulhat ki, valamint a (2) bekezdésbe került a félelemkeltés, amely akár egyszeri cselekménnyel is megvalósítható.

(2) bekezdés a) pontjával összefüggésben további vizsgálatot kell tennem a félelemkeltési célzattal kapcsolatosan, tekintve, hogy a fenyegetés törvényi definíciójának kötelező eleme, hogy a fenyegetéssel kilátásba helyezett hátrány a félelemkeltésre alkalmas legyen.⁴⁸ A tényállásokban a célzat általános szerepe, hogy egy neutrális magatartást elkövetési magatartássá emeljen, tekintettel a cselekmény háttérében álló elkövetői szándékra, törekvésre. Azzal, hogy a jogalkotó a megfélemlítési célzatot társított a háborgatáshoz, az (1)

magatartást a sértett szubjektíve csupán háborgatásként érzékeli. Az (1) bekezdés szubszidiaritása folytán – amennyiben mindkét tényállás bizonyítást nyer – az elkövető ilyenkor csak a (2) bekezdés alapján vonható felelősségre. Véleményem szerint ez a joggyakorlat nincs összhangban a bűncselekmény jogi tárgyával.

⁴⁴ BH2011. 303.

⁴⁵ Gelányi 2010. 195.

⁴⁶ BH2011. 303

⁴⁷ Gelányi 2011. 15.

⁴⁸ Btk. 138. § E törvény alkalmazásában, eltérő rendelkezés hiányában fenyegetés: súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfélemlítettben komoly félelmet keltsen.

bekezdés szerinti tényállás alkalmazási körét még tovább szűkítette. A (2) bekezdésnél azonban ennek a szűkítésnek nincsen funkciója, csupán a bizonyítást nehezíti. Nem elegendő ugyanis, hogy a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetés – az értelmező rendelkezésből kifolyólag – félelekeltésre alkalmas legyen, kifejezetten ilyen céllal kell azt az elkövetőnek magvalósítania. Kérdésként merülhet fel, hogy fellelhető-e már a jogalkalmazásban olyan példa, melyben a fenyegetés mögött nem állt valamilyen célzat, illetőleg, hogy valóban szükséges volt-e célzatra a zaklatás veszélyes fenyegetéssel megvalósuló fordulataiban?

Végezetül meg kell említenem azon felvetést, miszerint a bizonyíthatóság érdekében helyesebb lenne a törvényszöveg olyan módon történő átfogalmazása, amely a célzat mellőzésével büntethetővé tenné az eshetőlegesen szándékkal való elkövetést is.⁴⁹ A célzatok részletes vizsgálatát követően kijelenthetem, hogy szükséges és indokolt volt zaklatás célzatos bűncselekményként való megfogalmazása, annak ellenére, hogy nem könnyített a tényállás – egyébként is nehézkes – alkalmazhatóságán. Tehát nem a miért, sokkal inkább a hogyan vetődik fel kérdésként: hogyan lehetne a jelenlegi tényállás megfogalmazását úgy módosítani, hogy összhangban legyen a bűncselekmény jogi tárgyával és egyben a tényállás alkalmazhatóságát is elősegítse? A jelenleg hatályos szabályozásban a fenti célzatok előnye, hogy nagyban hozzájárulnak azon magatartások kiszűréséhez, melyek ugyan sértik az egyén magánszféráját, de nem érdemelnek büntetőjogi reakciót, és ezzel hozzájárulnak az ultima ratio követelményének érvényesüléséhez. Kérdéses, hogy az új Büntető Törvénykönyv 2013-as hatályba lépése milyen változásokat fog hozni ezen a téren.

VI. EGYSEG-HALMAZATI KÉRDÉSEK

1. SZUBSZIDIARITÁS

A zaklatás bűncselekményének miniszteri indokolása szerint „a zaklatás szubszidiárius bűncselekmény, megállapítására akkor kerülhet sor, ha az adott magatartás folytán egyben súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Bűnhalmazat létesül, ha az elkövető egy cselekménnyel, a zaklatás, valamint más, nem súlyosabban büntetendő különös részi tényállást is megvalósít.”

Az elkövető büntetőjogi felelősségét (1) bekezdés szerinti fordulatban csak akkor lehet megállapítani, amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. Ilyen súlyosabb bűncselekmény tipikusan a magánlaksértés, személyi szabadság megsértése, foglalkozás vagy közmegbízgatás felhasználásával elkövetett levéltitok megsértése, magántitok jogosulatlan megismerése és a kényszerítés. Ez egyben azt is jelenti, hogy a háborgatással megvalósított zaklatás vétségének büntetési tételénél – amely egy évig terjedő szabadságvesztés - enyhébb és azonos súlyú bűncselekményekkel a zaklatás halmazata megállapítható.⁵⁰ E szubszidiaritás azonban a (2) bekezdés fordulataira nem vonatkozik, amit feltehetően az azokban foglalt magatartások nagyobb fokú társadalomra veszélyessége indokolt. Ennek miéértjéről a miniszteri indokolás iránymutatást nem ad, de tény, hogy tovább növeli a két bekezdésbe foglalt tényállások közötti különbségek sorát.

A háborgatás elkövetési magatartására és annak tartalmára vonatkozó meglátásaimat már korábban, dolgozatomban IV. fejezetében kifejtettem. Itt azonban szót kell ejtenem Gelányi Anikó azon megállapításáról, amellyel kapcsolódási pontot teremt a tényállás szubszidiaritása és a háborgatás jelentésének problematikája között. „A háborgatás minimuma bár kétséges,

⁴⁹ Szathmáry 2009b. 40.

⁵⁰ BKv 34. sz. állásfoglalása nyomán

maximuma azonban jól meghatározható, hiszen a háborgató cselekmény csak akkor minősül zaklatásnak, ha a magatartás súlyosabb bűncselekményt nem valósít meg.”⁵¹ Ebből a megfogalmazásból is jól látható, mennyire bizonytalan a jogalkalmazót a háborgatás, mint elkövetési magatartás jelentésével kapcsolatban. Ezt joggyakorlati tapasztalataim is alátámasztják, hiszen ha az elkövető olyan magatartást valósít meg, mely háborgató jellegű is lehet, nem azt vizsgálja meg a jogalkalmazó, hogy az elkövető magatartása zaklatás-e, hanem azt, hogy adott cselekmény nem szubszumálható-e valamely másik különös részi tényállás alá (például kényszerítés). Így csupán kizárólagos alapon marad a zaklatás (1) bekezdése szerinti tényállása. Számomra kérdéses, hogy ez a szemlélet mennyiben összeegyeztethető a bűncselekmény jogi tárgyával, illetőleg mennyire szolgálja annak védelmét.

2. HALMAZAT ÉS FOLYTATÓLAGOSSÁG

Mivel az (1) bekezdésre vonatkozó egység-halmazati rendelkezéseket fent már kifejtettem, ebben a részben a (2) bekezdésbe foglalt tényállásra helyezném a hangsúlyt.

A zaklatás bűncselekményének halmazata a passzív alanyok száma szerint alakul. Itt utalnék a passzív alanyról szóló fejezetben tett megjegyzésekre, miszerint ha az elkövető közvetetten zaklatja a sértettet, a bűncselekménynek több passzív alanya is lehet, ugyanakkor sértettje csak az a személy lesz, akire az elkövető célzata irányult (például a zaklató a sértettet gyermekein keresztül is háborgatja vagy fenyegeti). E gondolatmenet odáig vezet, hogy hiába szenved több személy magánélete sérelmet, a többrendbeliséget csupán emiatt nem lehet megállapítani - azt a bíróság legfeljebb súlyosító körülményként értékelheti -, amennyiben az elkövető célzata az összes passzív alany vonatkozásában nem bizonyítható.

Feltehetően a sérült jogtárgyak különbözősége indokolta az olyan bűnhalmazat megállapítását, amikor is a zaklató később beváltja fenyegetéseit, mivel „bűnhalmazat valósul meg, ha az elkövető a (2) bekezdésben meghatározott zaklató fenyegetés során kilátásba helyezett személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekményt ténylegesen meg is valósítja.”⁵²

Korábban kérdések voltak az olyan esetek, ahogy az elkövető a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetését olyan körülmények között tette, ahol csupán pillanatnyi hevében, indulatból tett ilyen kijelentéseket, komoly szándék nem állt mögötte. Tipikusan ilyen esetek például a sértettel való kölcsönös szóváltás, lökdösődés, szitkozódás, esetlegesen a sértett fizikai bántalmazása. „Ha a fenyegetések egy nézeteltérés nyomán kialakult düh indulatban, a testbántalmazási szándék verbális kifejezése juttatásaként hangzanak el, s az elkövető bántalmazza is a sértettet, ekkor a célzat nem a rémületben tartás, a félelemkeltés, hanem az indulat levezetése. Következésképpen – a cselekménysort egységként kezelve – csak a megvalósult élet vagy testi épség elleni bűncselekmény állapítható meg.”⁵³ Ez a bírósági határozat állást foglalt amellett, hogy ilyen esetekben a fenyegetés nem értékelhető önállóan, azt az egészség vagy testi épség elleni bűncselekmény körében kell elbírálni.

A zaklatás bűncselekményének folytatólagos megvalósításával kapcsolatban kutatásom során olyan egyező álláspontokkal találkoztam, miszerint a folytatólagosság részletes vizsgálata érdemi kérdéseket nem vet fel, hiszen „a zaklatás körében megvalósuló háborgató

⁵¹ Gelányi 2010. 194.

⁵² Vida-Juhász 2009. 161.

⁵³ BH2011. 303

vagy fenyegető magatartás többszöri megvalósítása természetes egység, ezért a bűncselekmény nem minősülhet folytatólagosan elkövetettként.”⁵⁴

Tekintve, hogy az (1) bekezdés tényállási elemként megköveteli a rendszerességet vagy tartósságot, a folytatólagosság megállapítása itt dogmatikailag kizárt. Azonban a (2) bekezdésbe foglalt fenyegetés, illetőleg látszat keltésére törekvés esetén az ilyen általános megállapítás nem helytálló. A (2) bekezdés a) és b) pontjának részletes vizsgálata után arra a következtetésre jutottam, hogy az elkövető egyszeri cselekménye is alkalmas lehet arra, hogy e tényállásokat hiánytalanul megvalósítsa.⁵⁵ Ebből látható, hogy ha az elkövető ezt egységes elhatározással – vagyis a félelemkeltés célzatával – rövidebb időintervallumon belül, többször megvalósítja, nincsen akadálya a folytatólagosság megállapításának. Például ha az elkövető egy hónapon keresztül minden nap fenyegető levelet dob a sértett postaládájába, már az első alkalommal megvalósítja a (2) bekezdés a) pontját. A büntetés-kiszabás körében pedig jelentős különbségek adódnak abból, hogy az elkövető cselekményét homogén anyagi halmazatnak tekintjük, avagy megállapítjuk a folytatólagos elkövetést mint súlyosító körülményt, mellőzve ezzel a bűnhalmazatot.

Összefoglalva tehát: (2) bekezdésbe foglalt magatartások egyszeri megvalósulása is már tényállásszerű, ha pedig egy rövid időintervallumban többször is megismétlődik egységes akaratelhatározással és ugyanazon sértett sérelmére, a folytatólagosság megállapításának véleményem szerint akadálya nincsen, így a folytatólagosságot csak az első tényállási alakzat vonatkozásában lehet kizárni.

VII. MAGÁNINDÍTVÁNY

A Btk. 183. § (1) bekezdése alapján a zaklatás bűncselekményének elkövetője magánindítványra büntetendő. A magánindítványra vonatkozó rendelkezéseket elsősorban a büntető anyagi jog szabályozza, azonban – tekintve, hogy másodlagos büntethetőséget kizáró ok – hatása a büntető eljárás menetére és olykor végkifejletére vitathatatlan. Ily módon dolgozatomnak e fejezetében sem hagyhatom figyelmen kívül azon büntetőeljárási rendelkezéseket, amelyek a jelenlegi szabályozást tekintve szoros összefüggésben állnak bizonyos anyagi jogi kérdésekkel. Ilyen felmerülő kérdés, hogy a jogalkotó miért kötötte magánindítványhoz a zaklatók büntetőjogi felelősségének megállapítását mindkét tényállási fordultnál és a minősített eseteknél is, illetőleg, hogy miért volt szükséges a magánvádas eljárás lehetőségének kizárására a zaklatás bűncselekményénél.

A magánindítványra vonatkozó szabályokat a Büntető Törvénykönyv 31. §-a tartalmazza. Egy adott bűncselekmény magánindítványhoz kötöttségének két indoka lehet: a társadalomra veszélyesség csekély foka és a sértett kímélete.⁵⁶ A zaklatás feltehetően az előbbi indok miatt került a magánindítványos bűncselekmények közé, ezzel kapcsolatban a miniszteri indokolás nem ad iránymutatást. A jogalkotó ezzel a szabályozással a sértetti szubjektum döntésére bízta, hogy egyáltalán meginduljon-e a büntetőeljárás, vagy sem zaklatójával szemben. Véleményem szerint a magánszféra, mint jogi tárgy szubjektív jellege is megkívánta ezt a szabályozást. A bűncselekmény jogi tárgyát, szubjektív jellegét, és

⁵⁴ Vida-Juhász 2009. 161.

⁵⁵ BH2011. 303: „A zaklatásnak a Btk. 176/A. §-ának (2) bekezdéséből írt fordulata viszont nem szubszidiárius bűncselekmény, és ismétlődést sem kíván meg. Egyetlen súlyos – erőszakos, vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény – elkövetésével történő fenyegetéssel is megvalósítható akkor, ha az elkövetőt félelemkeltési célzat vezeti. A zaklatás lényege ilyenkor abból fakad, hogy a kilátásba helyezett súlyos következménnyel való fenyegetettség nyugtalanságot kiváltó lelki teherként nehezedik a sértettre.”

⁵⁶ Nagy 2010. 176.

társadalomra veszélyességét tekintve nem lóg ki a magánindítványos bűncselekmények sorából.

A magánindítvány azon sértetti jognyilatkozat, amelyben az adott elkövető felelősségre vonását kezdeményezi. Tehát főszabály szerint magánindítványt csak a sértett terjeszthet elő, melynek módja leggyakrabban a személyes – vagy írásbeli – rendőrségi feljelentés megtétele. A passzív alany és a sértett különbözőségéből adódó kérdéseket dolgozatom elején már kifejtettem, ezen a ponton viszont összefüggésbe kell hoznom a magánindítvány kérdéskörével. Számomra kérdések ugyanis az olyan esetek, melyekben az elkövető nem a sértettet háborgatja, illetőleg fenyegeti közvetlenül, hanem harmadik személyen (hozzátartozó, barát, kolléga) keresztül valósítja meg az elkövetési magatartást. Ilyen esetben is csak a zaklatás sértettje tehetné meg feljelentést? Hogyan kell a hatóságnak eljárnia, ha e harmadik személy kezdeményezi az eljárást, és csak utólagosan derül fény arra, hogy az elkövető cselekménye nem a feljelentőre irányult, de a magánindítvány előterjesztésére rendelkezésre álló határidő már letelt?

A büntetőeljárásról szóló törvény értelmében a magánindítvány előterjesztőjének bármely olyan nyilatkozatát, amely szerint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja, magánindítványnak kell tekinteni (például az ismeretlen tettes ellen tett feljelentés).⁵⁷ Előfordulnak olyan esetek, amikor nem lehet minden kétséget kizáróan a sértett nyilatkozatából megállapítani, hogy kívánja-e az elkövető felelősségre vonását vagy sem (általában ha halmazat merülhet fel a zaklatás és más olyan bűncselekmény között, amely viszont nem magánindítványhoz kötött). A gyakorlat azt mutatja, hogy a nyomozó hatóság a feljelentés megtételekor - vagy utólagosan a tanúkihallgatás során - egyértelműen rákérdez a sértetre, hogy kívánja-e magánindítványát előterjeszteni, és ezt rendszerint jegyzőkönyvben is rögzítik. A magánindítvány előterjesztésére a törvényben meghatározott határidőn belül van lehetőség.

A hatóság arra azonban ritkán hívja fel a sértett figyelmét, hogy a már megtett magánindítvány oszthatatlan és visszavonhatatlan, azaz – a Btk. 31. § (5) és (6) bekezdése alapján - bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos, és a már megtett magánindítvány nem vonható vissza. Dolgozatomban külön részt szentelek a zaklatás bizonyíthatósági nehézségeinek, azon belül pedig a sértetti tanúvallomásban megjelenő szubjektív észlelés okozta problémáknak, így ezen a helyen csak utalok azon megállapításra, miszerint a csupán verbálisan megvalósított, a sértett emlékezőtehetségétől és aktuális lelkiállapotától is függő tanúvallomását igen nehéz megfelelő súllyal értékelni, főleg olyan esetekben, amikor a sértetti bizonytalanságot, pontatlanságot, következtetlenséget az eljáró hivatalos személy sem kezeli kellő szakmaisággal a tanúkihallgatás során.⁵⁸ Ily módon fordulhat elő, hogy a korábban tett erélyes sértetti feljelentést - a benne foglalt magánindítvánnyal együtt - a sértett utólag vissza kívánja vonni, mivel később már nem ragaszkodik az elkövető felelősségre vonásához. A büntetőeljárást azonban le kell folytatni, annak ellenére, hogy a nyomozó hatóság tisztában van azzal, hogy az ügyész az eljárást meg fogja szüntetni.

A zaklatás a többi magánindítványos bűncselekményhez képest népszerűnek mondható. Azonban a népszerűség ellenére is magas látenciáról beszélhetünk, ami véleményem szerint elsősorban a bűncselekmény szubjektív elemeire vezethető vissza. Szerepet játszik ebben az is, hogy a sértettek egy része nincsen tisztában azzal, hogy a velük szemben kifejtett magatartás bűncselekmény, bizalmatlanok a bűnüldöző hatóságokkal szemben, vagy nem bíznak a büntető eljárás eredményességében. Legtöbbször azonban a

⁵⁷ Be. 173. § (1)

⁵⁸ Gélányi 2010. 196.

sértettnek tudomása van arról, hogy a zaklatást a törvény büntetni rendeli, de a sérelmükre elkövetett bűncselekményt súlytalannak, komolytalannak vélik. A tényállás miniszteri indokolásában megfogalmazott preventív célkitűzések megvalósulása így kérdésessé válik.⁵⁹

1. MAGÁNVÁD:

A magánindítvány kérdésével összefüggésben mindenképpen szót kell ejtenem a magánvádas és pótmagánvádas bűncselekmények szabályozásáról, illetőleg a zaklatás bűncselekményével való kapcsolatukról. Nevezetesen, hogy mi teszi olyan súlyossá ezeket a magatartásokat – akár a rágalmozással, akár a becsületsértéssel szemben –, különösen a Btk. 176. § (1) bekezdésében megfogalmazott elkövetési módot megvalósító cselekményeket, ami miatt indokolt volt a közvádas eljárási forma választása?⁶⁰ A jogirodalomban Gelányi Anikó írásaiban találkoztam ezzel a felvetéssel, melyet magam is helyénvalónak tartok.

A magánvádokra és pótmagánvádokra vonatkozó rendelkezéseket a büntetőeljárásról szóló törvény szabályozza, taxatív felsorolást adva arra vonatkozóan, hogy mely bűncselekményeknél van lehetősége a sértettnek a magánvádlóként való fellépésre. A jelenlegi szabályozás alapján a zaklatás sértettje is felléphet zaklatójával szemben pótmagánvádlóként, amennyiben az ügyészi vádképviselőt valamely okból elmarad.⁶¹

A Be. 52. §-a alapján könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmozás, becsületsértés és kegyeletsértés esetén a vádat mint magánvád a sértett képviseli, feltéve, hogy az elkövető magánindítványra büntethető. A jogalkotó ezzel a szabályozással magánindítványhoz kötötte a magánvádlóként való fellépés lehetőségét. Ez a feltétel – a fentiekből láthatóan – a zaklatás bűncselekményénél is fennáll, hiszen minden fordulata (valamely minősített esetét megvalósító elkövetés esetén is) csupán magánindítványra üldözendő.⁶²

„A magánvádas ügyekben a bűncselekmény tárgyi súlya általában csekély. Esetükben inkább a közvetlenül sértett egyéni érdek, mint a társadalmi érdek van előtérben, a sértett rendszerint hajlamosabb a megbékélésre, mint a megtorlásra, sok esetben a sérelem fennállása – hogy egyáltalán van-e bűncselekmény – lehetetlen a sértett szubjektív értékítélete nélkül. A közvád tekintélyével és feladataival nem lenne összhangban, ha társadalmi érdek és tárgyi súly tekintetében kevésbé jelentős bűncselekményekkel közvádas ügyekben kellene tömegmértékben foglalkozni.”⁶³ Amennyiben Cséka Ervin ezen megállapításaival összhangban vizsgáljuk a zaklatás tényállását, megállapíthatjuk, hogy ezen szempontok alapján helyénvaló lenne magánvád lehetőségének biztosítása a zaklatás bűncselekményének (1) bekezdés szerinti fordulatainál is. Ezzel a nézőponttal én magam is egyetértek, amelyet elsősorban a bűncselekmény jogi tárgyának rendkívül szubjektív jellegével és csekély fokú társadalomra veszélyességével, másodsorban pedig a tényállás számos egyéb szubjektív elemével indokolok. Joggyakorlati nézőpontból vizsgálódva pedig nem elhanyagolható szempont a bűncselekmény „népszerűsége” és alkalmazási nehézsége sem, melyek

⁵⁹ A prevenció funkcióval kapcsolatosan Fogarassy Edit már egy 2004-es cikkében felhívja a figyelmet arra, hogy a zaklatás kérdése az akkori Magyarországon alig kap nyilvánosságot, noha gyakran történik olyan eset, ami tragédiához vezet, a rendőrség pedig a vonatkozó jogi szabályozás hiányában gyakorlatilag tehetetlen az olyan elkövetőkkel szemben, akik magatartásukkal valamely más bűncselekményt nem valósítanak meg. Fogarassy 2004. 77.

⁶⁰ Gelányi 2010. 195., 2011. 16.

⁶¹ Be. 53. § (1) bekezdés

⁶² Megjegyzendő, hogy némi ellentmondásos a jelenlegi szabályozás: a sértetti szubjektumra tekintettel magánindítványhoz köti a jogalkotó a zaklató felelősségre vonását, de ezen sértetti szubjektumot mégsem tartja olyannyira jelentősnek, hogy a magánvád lehetőségét biztosítsa.

⁶³ Cséka 2006. 140-141.

aránytalanul nagy terhet rónak a vádhatóságokra is, amellet, hogy zaklatókkal szemben folyó büntetőeljárás igen ritkán jut el a bírói szakig.

Azonban a magánvád lehetőségének biztosítása sem oldaná meg a zaklatás tényállásának jogalkalmazási problémáit. Bíróság előtt magánvádas bűncselekmények esetén a vádat maga a sértett képviseli, ezzel szemben a bírósági szakot megelőző nyomozati cselekmények lefolytatása ugyanúgy a nyomozó hatóság feladata marad. Arról nem is beszélve, hogy a bíróságok munkája is jelentősen megszorodna, hiszen első szűrőként az ügyészségek kiesnének a zaklatás miatt folyó büntető eljárásokból, jelentősen megszorítva ezzel a zaklatókkal szembeni tárgyalások számát.

Az ellenérveket is számba véve összegzésként elmondható, hogy a zaklatás háborgatással magvalósuló fordulatának helye lenne a magánvádas bűncselekmények között, melyet jogpolitikai és célszerűségi indokok is alátámasztanak. A de lege ferenda javaslatom tehát az, hogy a zaklatás (1) bekezdés szerinti fordulata esetén magánvádas eljárás lehetőségét ne zárja ki a jogalkotó. Azonban a (2) bekezdésbe foglalt fordulatok esetén ilyen indokokról nem beszélhetek, hiszen az abba foglalt fenyegetés és veszélyes látszatkeltés már olyan nagyfokú társadalomra veszélyességet valósít meg, amely mindenképpen indokolja a közvádas formát.

Ezen javaslatommal kapcsolatban mindenképpen meg kell jegyeznem azt a mai jogalkotási trendet, amely különösen nagy hangsúlyt fektet a családon belüli erőszak körében megvalósított bűncselekményekre, ahol a jogalkotó minden esetben megköveteli a közvádas eljárást és ezzel az ügyész részvételét a bírói szakban is. Kérdésként merülhet fel az olvasóban, hogy fenti de lege ferenda javaslatom hogyan egyeztethető össze ezen tendenciákkal. Véleményem szerint a zaklatás bűncselekményének jelenlegi szabályozásában az (1) bekezdés szerinti fordulat nem feltételez az elkövető oldaláról semmilyen erőszakos magatartást, hiszen a tényállás szubszidiaritása ilyen jellegű magatartás megvalósítása esetén rögtön más bűncselekmény felé utalja a jogalkalmazót. A (2) bekezdésre e megállapításom természetesen nem helytálló, hiszen az abba foglalt elkövetési magatartások – ugyan csak fenyegetés szintjén, de mégis – kilátásba helyeznek olyan erőszakos magatartásokat, melyek akár közvetve, akár közvetetten a sértettre irányulnak.

VIII. A TÉNYÁLLÁS ALKALMAZHATÓSÁGA - BIZONYÍTÁSI NEHÉZSÉGEK

A zaklatás tényállása mindösszesen öt éve szerepel a magyar Büntető Törvénykönyvben, de ezen idő alatt is számos nehézség merült fel a tényállás megszövegezéséből fakadóan, ami az alkalmazhatóságát is nagyban befolyásolja, nagy terhet róva ezzel a jogalkalmazó vállára. Jelen részben azon a kérdésre keresem a választ, hogy milyen hatással van ennek a tényállás alkalmazhatóságára.

Ugyan dolgozatom elsődleges célja a zaklatás bűncselekményének részletes bemutatása, annak érdekében, hogy rá tudjak világítani e tényállás által okozott jogalkalmazási problémákra, a bűncselekmény megvalósulásának bizonyítottságával kapcsolatosan nem kerülhetek meg bizonyos a büntető eljárásjogi vonatkozásokat. Ezen vonatkozások elsődlegesen a tanúvallomás szabályozásával állnak kapcsolatban, amely a bűncselekmény célzatának - és így a zaklatás - megállapításában elengedhetetlen bizonyítási eszköz.

A 176/A. § (1) bekezdésbe foglalt zaklatás esetén a tanúvallomásoknak (a sértettén kívül természetesen) nincsen különösebb relevanciája, mivel a statisztikák alapján az elkövető

legtöbbször telefonon háborgatja a sértettet, annak pedig ritkán van fültanúja, a személyesen megvalósított háborgatás pedig az esetek többségében négy szemközt zajlik.⁶⁴ Szathmáry Zoltán álláspontja szerint „fenntartással kell kezelni azokat a sértett által dokumentált, leírt telefonbeszélgetéseket, SMS üzeneteket, amelyek elektronikus, eredeti formájukban már nem állnak rendelkezésre, a híváslisták alapján viszont megállapítható a kapcsolatfelvétel száma. Ezen adatok által hordozott bizonyítékok ugyanis tartósan tekinthetők, és biztosításukra vagy hitelességük megőrzésére a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény is meghatározott eljárásokat ír elő, úgymint: szemle vagy házkutatás.”⁶⁵

A telekommunikációs eszköz útján megvalósított zaklatások esetén a nyomozati szakban gyakran fordul a hatóság a hírközlési szolgáltatókhoz olyan megkeresésekkel⁶⁶, melyekben a gyanúsított és a sértett részletes híváslistáját kéri ki, ami alapján egyértelműen megállapítható, hogy a gyanúsított mikor, milyen gyakorisággal vette fel a kapcsolatot a sértettel, a hívások milyen hosszúságúak voltak, és hogy mekkora volt a száma azon hívásoknak, melyekre a sértett nem tudott vagy nem akart válaszolni (ún. „megcsörgetések”). Erre azonban csak az utóbbi években van lehetőség. Korábban - így 2008-ban is - az ilyen telefonos megcsörgetésekkel elkövetett zaklatás esetén a mobilszolgáltatók rendszere ezeket a rövid híváskezdeményezéseket nem észlelte, illetve a rendszerük által rögzített távközlési forgalomban az nem látszott.⁶⁷

Fontos azonban, hogy a megfelelő nyomozati cselekményeket minél hamarabb elvégezzék, hiszen az ismeretlen, aláírás nélkül vagy álnéven küldött e-mailek származását az idő múlásával egyre nehezebb felderíteni, egy hosszúra nyújtott nyomozás pedig annak eredményességét is veszélyeztetheti. S ha még ezeket a nyomozati cselekményeket sikerül is időben elvégezni, akkor sem biztos, hogy sikeres lesz a nyomozás, tekintve, hogy egy hozzáértő elkövetőnek számtalan lehetősége van olyannyira eltűntetni a nyomait, hogy a hatóság sosem bukkan rá az üzenetek tényleges forrására.⁶⁸

A zaklatás mindkét fordulatanál meghatározott célzatot is megkövetel a jogalkotó, ami mindkét tényállás esetében ugyanazon problémákat veti fel. Emellett a 176/A. § (1) bekezdésével ellentétben a (2) bekezdés a) pontja szerinti fordulat jellemzően verbálisan valósul meg, további bizonyítási nehézségeket okozva a nyomozó hatóságnak. Ezen fordulat esetén ugyanis a bizonyítás alapja a sértett(ek) és az esetleges tanú(k) vallomásai, továbbá az elkövető tudattartamának vizsgálata is elkerülhetetlen. Az elkövető tudattartamával kapcsolatos kérdéseket már korábban, dolgozatomnak a bűncselekmény célzatáról szóró részében már kifejtettem, így azok részletes ismertetésétől itt eltekintek, utalva az ott leírtakra.

A 176/A. § (2) bekezdésével kapcsolatosan fontosnak tartom kifejtetni, hogy a célzat bizonyítása a gyakorlatban számos nehézséget vet fel, de ugyanakkor vannak egyértelmű esetek is, amelyek a vádhatóságnak nem jelentenek különösebb nehézséget például véres állati tetem elhelyezése, hatástalan robbanószerkezet elhelyezése, fenyegető tartalmú levelek küldése.

Ezen bekezdés a) pontjába foglalt fordulat bizonyításának legproblematisabb része, hogy „a csupán verbálisan megvalósított, szubjektív észlelést hosszabb vagy rövidebb időt

⁶⁴ Például a tanú igazolja, hogy a sértettnek naponta többször csörgött a telefonja, rendszeresen kapott SMS vagy e-mail üzeneteket, de azoknak sem a feladóját, sem a tartalmát nem ismeri, a beszélgetéseket nem hallotta, az üzeneteket nem olvasta, így legfeljebb annyit észlelt bizonyosan, hogy ezek a sértettet felzaklatták, mindennapi életvitelében zavarták.

⁶⁵ Szathmáry 2009a. 733.

⁶⁶ Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 159/A. §-a által előírt adatmegőrzési kötelezettség alapján

⁶⁷ Gélányi 2010. 196. old.

⁶⁸ Gélányi 2010. 197-198.

követően megtett, a sértett emlékezőtehetségétől és aktuális lelkiállapotától is függő tanúvallomása által megismerhető, vélt vagy valós, személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény megvalósítását előrevetítő fenyegetés kérdésében már nehezebb döntést hozni. Főleg olyan esetekben, amikor a sértetti bizonytalanságot, pontatlanságot, következetlenséget a rossz szakmaisággal elvégzett kihallgatáson az eljáró hivatalos személy nem is észlelte, illetve ha észleli is, nem igyekszik ezeket kiküszöbölni.”⁶⁹

Gelányi Anikó ezen megállapítást számtalan gyakorlati példa is alátámasztja, melyekben a sértett –miután feljelentését megtette és magánindítványát előterjesztette – későbbi meghallgatásai során már lényegesen kevesebb indulattal, nem egy esetben teljesen másképp adja elő a történeteket. Továbbá kijelenti, hogy megbánta a feljelentést, mert a gyanúsított azóta „jól viselkedik”, a háborgatások megszűntek, és „amúgy sem gondolta komolyan a feljelentést”, csak azért fordult a rendőrséghez, mert fel akarta kelteni a gyanúsított figyelmét, elrettentő hatást remélt a büntető eljárás megindulásától. Az előterjesztett magánindítvány azonban nem vonható vissza - amivel a sértett általában nincsen tisztában - , tehát a nyomozó hatóság köteles törvényes úton lefolytatni a megkezdett eljárást, és a nyomozati iratokat továbbítani azt az ügyészségnek. Ilyen ügyek esetén legtöbbször a nyomozás megszüntetésére kerül sor, bűncselekmény vagy bizonyítottság hiánya miatt.

Kutatásaim során megfigyeltem, hogy a (2) bekezdés a) fordulata viszonylag gyakran – a vizsgált ügyek kevesebb, mint felében - ugyanazon családi, baráti, ismerősi közösségen belül realizálódik, melynek következtében gyakran az a személy, aki igazolhatná a sértett elmondását (például a sértett és a zaklató közös gyermeke) a vallomástételt megtagadhatja, és legtöbbször él is ezzel a jogával. Azonban ha a hatóság nem tesz eleget figyelmeztetési kötelezettségének, a tanú vallomása a Be. 82. § (2) alapján nem vehető figyelembe, bármennyire is döntő információval szolgált. Ez a fajta figyelmetlenség illetőleg nemtörődomség rendszeresen a büntető eljárást - bizonyítottság hiányára hivatkozó - megszüntető határozat meghozatalához vezet, mivel gyakran az adott tanúvallomás az egyetlen bizonyíték a vádhatóság kezében.

Annak ellenére, hogy a tényállási fordulatok célzatai különbözőek, a bizonyításukkal összefüggésben megfigyelhető nehézségek azonosak. Nevezetesen, hogy hiába áll az ügyész rendelkezésére több olyan tárgyi bizonyíték, amely igazolja a rendszerességet vagy a tartósságot és ezen felül a sértett magánéletének sérelmét, illetőleg a félelemérzet keltésére való alkalmasságot és a fenyegetést, ha a gyanúsított megfelelő magyarázatot tud adni a magatartására - ami ellenbizonyítást nem nyer, és amely alapján a tényállásszerű célzat nem állapítható meg -, a zaklatás miatt folyó büntetőeljárást meg kell szüntetni.

Tipikusan ilyen eset, amikor a volt férj arra hivatkozik, hogy azért hívogatja volt házastársát, mert közös gyermekük iránt érdeklődik, nem pedig a volt feleségét akarja háborgatni, vagy ha egy hitelező csupán egy pénzbeli tartozást kíván behajtani, de azon felül a sértettel semmi egyéb szándéka nincsen. Szathmáry Zoltán hívja fel a figyelmet arra, hogy nehezen cáfolható azon terhelti védekezés is, melyben a gyakori, éjszakai telefonhívásokat a gyanúsított azzal magyarázta, hogy célja kizárólag annak a felderítése volt, hogy a sértett otthon tartózkodik-e. Figyelemmel arra, hogy a lopás előkészülete nem büntetendő, és a megfelelő célzat hiányában a zaklatás (1) bekezdéses alakzata sem tényállásszerű, az ügyésznek ilyen esetben a nyomozás megszüntetéséről kell határoznia.⁷⁰

Mindez abból ered, hogy a gyanúsított - az önvádra kötelezés tilalmának megfelelően - nem köteles az igazmondásra, a vallomástételt megtagadhatja, hazudhat, csupán egyetlen korlátja van: mást bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat.⁷¹ Ezen felül a

⁶⁹ Gelányi 2010. 196.

⁷⁰ Szathmáry 2009b. 40.

⁷¹ Be. 8. §

nyomozó hatóság feladata az, hogy bebizonyítsa a gyanúsított szándékát, ami az ügyek többségében nem jár sikerrel. A célzat hiányában pedig a bűncselekmény nem állapítható meg, tehát az eljárást meg kell szüntetni.⁷²

Dolgozatom e részének zárásában a bevezetésben feltett kérdésekre kísérek meg választ adni, azaz hogy a tényállás jelenlegi formájában mennyire alkalmazható a gyakorlatban. A zaklatás kezdetben, bevezetését követően újdonsága miatt volt nehezen alkalmazható, ma pedig - miután az újdonság varázsa rég elillant – a tényállás értelmezésével kapcsolatosan a jogalkalmazás során felmerült, megválaszolásra szoruló kérdések nehezítik meg azt. Véleményem szerint a jogalkotó feladata lenne, hogy e problémákat egyszerűsítse, egy használhatóbb keretet adva ezzel a vádhatóságoknak, akik a jelenlegi törvényes keretek között próbálják megválaszolni a tényállásból fakadó kérdéseket.

Mindezen bizonyítási nehézségek ellenére a zaklatás bűncselekménye igen nagy „népszerűségnek” örvend, amely nem feltétlenül jó hír sem a nyomozó-, sem a vádhatóságoknak. Igen nagy számban fordulnak elő feljelentések zaklatókkal szemben, de ezen ügyeknek csak töredékét látja bíró. Nem áll módomban általánosítani, hiszen dolgozatom megírásakor - sajnálatos módon - konkrét statisztikai adatok nem álltak a rendelkezésemre, de ügyészégi tapasztalataim alapján mindösszesen tíz százalékuk kerül bíróság elé.

De mi lehet ennek az oka? Véleményem szerint közrejátszik ebben a váderedményességi statisztika is, tekintve, hogy ma hajlamosak vagyunk az alapján megítélni az ügyességeket, hogy a vádemelések közül mennyi végződik a vádlott számára marasztaló ítélettel. Ilyen mérce mellett pedig bizonyosan csak azon ügyek lesznek „biztos vádképesek”, amelyekben a bizonyítási eszközök olyan sorát tudja az ügyész felsorakoztatni, melyek mellett semmilyen kétség sem merül fel a bűncselekmény megvalósulása és az elkövető kiléte kapcsán. Ez a szemlélet pedig még inkább kidomborítja a zaklatás tényállásának értelmezési és – ebből fakadó – alkalmazási nehézségeit.

A jogalkotó olyan tényállást akart létrehozni, amely alkalmas a magánélet szentségének védelmezésére, figyelemmel arra, hogy annak számtalan megjelenési formája lehet, s ily módon az azt érő sérelmek is számtalan formát ölthetnek, többféle értelmezést nyerhetnek. A zaklatás bűncselekményének jelenlegi megszövegezése azonban túlságosan tág keretet szab a tényállási elemek értelmezésének, mellyel a jogalkalmazó nem minden esetben tud mit kezdeni, s így a legszabadabban értelmezhető tényállás is alkalmazhatatlanná válhat, a jogalkotó legjobb szándékának ellenére is.

IX. A TÉNYÁLLÁS JÖVŐJE – SZABÁLYOZÁSA AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVBEN

2013-ban hatályba lép az új büntető kódex, ami számos téren változásokat fog hozni, így a zaklatás bűncselekményének tényállásában is. Tekintve, hogy az új törvény hatályba lépése a küszöbön áll, indokoltnak tartottam, hogy dolgozatom végén a tényállás olyan szempontú elemzését is elvégezzem, amely a korábban feltárt jogalkalmazási nehézségek és kérdések szemszögéből tanulmányozza a zaklatás jövőbeli megszövegezését. Vizsgálatom célja, hogy rávilágítsak, megoldja vagy éppen elmélyíti-e az elkövetkező szabályozás a zaklatás mai tényállásának értelmezési és - azokból fakadó - alkalmazási problémáit.

Dolgozatom jelen fejezetében eltekintek az új tényállás teljes elemzésétől, csupán azon tényállási elemekre kívánok rátérni, amelyek e jelenlegi szabályozásban a legkérdésesebbek,

⁷² Be. 4. § (2) A kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.

illetőleg a leendő és a jelenlegi törvényszöveg közötti eltérésekre fogok rámutatni, az újítások mögött megbújó jogalkotói szándékot kutatva.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben a zaklatás bűncselekménye a XXI. fejezetben, az emberi méltóság és az egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények között, a 222. §-ban kapott helyet. A tényállás eddigi felépítése megmaradt, a jogalkotó „csupán” a megszövegezésében változtatott, illetőleg sor került egy új minősített eset bevezetésére is a (3) bekezdés c) pontjában.

1. AZ (1) BEKEZDÉS

176/A. § (1)	222. § (1)
Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, rendszeresen vagy tartósan <u>mást háborgat, így különösen mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekszik</u> , ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.	Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, <u>őt</u> rendszeresen vagy tartósan <u>háborgatja</u> , ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

1.1. A PASSZÍV ALANY

A passzív alanyról szóló fejezetben részletesen kifejtettem azon álláspontomat, miszerint nem törvényszerű, hogy a zaklatás sértettje és passzív alanya egybeessen. A jelenlegi tényállásban mindkét helyen a *más* szóval jelöli a jogalkotó a passzív alanyt, az elkövető háborgató magatartásának elszenvetőjét, aki azonban nem feltétlenül jelenti ugyanazt a személyt, akire az elkövető megfélemlítő vagy beavatkozó célzata irányul. A jövőbeli tényállásban a jogalkotó kiküszöböli ezt a problémát, mikor is úgy fogalmaz, hogy *őt*, azaz azt a tényállás elején szereplő *mást* - aki a célzat tényleges „címezettje” - kell a zaklatónak rendszeresen vagy tartósan háborgatnia ahhoz, hogy cselekménye tényállásszerű legyen.

1.2. ELKÖVETÉSI MAGATARTÁS

A háborgatás, mint magatartás tartalmára vonatkozóan értelmező rendelkezés a jövőben sem várható. Emellett a jogalkotó törölte a tényállásból ez eddig „így különösen” kiemelt elkövetési módokat, a telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen megvalósított zaklatást. A törvény indokolása így fogalmaz: „A törvény az (1) bekezdésben már tartalmazza az a példálózó felsorolást, amely bizonyos, a jogalkotó által tipikusnak tekintett zaklató magatartásokat sorolt fel. E fordulat normaszövegből való törlése ellenére ezek a magatartások- így mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekvés - továbbra is kimerítik a zaklatás tényállását, ugyanakkor ezeken a megjelölt elkövetési módokon felül még számos módon elkövethető a zaklatás. A normaszöveg ilyen jellegű módosítása érdemi változást nem hoz, hiszen a felsorolás eddig is az „így különösen” kifejezéssel szerepelt.”

Véleményem szerint a normaszöveg ilyen módon való lerövidítését semmi sem indokolja, egyszerűen eltérő jogszabály-szerkesztési módszerről van szó. Kérdéses azonban, hogy a normaszöveg rövidítésével egyidejűleg miért nem szánta rá magát a jogalkotó egy olyan értelmező rendelkezés megfogalmazására, amelyben a háborgató magatartások példálózó felsorolásában ezen elkövetési módok is szerepelhetnének. Az „így különösen” kifejezéssel kapcsolt rendelkezések szerepe az, hogy iránymutatást adjon a jogalkalmazónak az adott tényállás értelmezése során, így arról, hogy semmilyen érdemi változást e rövidítés ne hozna, állásponton szerint nem lehet beszélni.

De lege ferenda javaslatom tehát az, hogy a jogalkotó valamilyen módon - általánosító vagy akár példálózó jelleggel - definiálja a háborgatás lényegét, kiinduló pontot adva ezzel a jogalkalmazónak. Egy ilyen rendelkezéssel egyidejűleg két kérdést is megválaszolhatna: mik azok a magatartások, amelyek a háborgatás fogalmát kimerítik, valamint mi az a generális minimum, amely alatt (ultima ratioként) nem büntetőjogi eszközökkel kell megtorolni a sértett magánszférájának sérelmét.

1.3.RENDSZERESSÉG VAGY TARTÓSSÁG

Az elkövetési módok vonatkozásában előrelépést jelent, hogy a törvény indokolás lefekteti a fogalompár jelentését: „*Rendszerességen rövidebb időközönkénti elkövetést kell érteni, tartós az elkövetés, ha az huzamosabb ideig tart.*” Arra azonban nem ad iránymutatást, hogy mit tekinthet a jogalkalmazó rövidebb időköznek, vagy huzamosabb időnek, és hogy a háborgató cselekményeknek minimálisan milyen gyakorisággal kell realizálódniuk ahhoz, hogy az elkövető cselekménye zaklatásnak minősüljön. Álláspontom szerint egy objektív minimum meghatározása nélkül a jogalkalmazónak ezután is a sértetti szubjektumra és saját meglátásaira kell hagyatkoznia a jövőben is. Ezért de lege ferenda javaslatom az, hogy a jogalkotó egy ilyen objektív minimum meghatározásával zárja ki annak lehetőségét, hogy azon bagatell cselekményeket is zaklatásként kelljen a jogalkalmazónak értékelnie, melyek egy ilyen minimális rendszerességi vagy tartóssági szintet nem érnek el.

2. A (2) BEKEZDÉS

176/A. § (2)	222. § (2)
Aki félélemkeltés céljából a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy b) annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy <u>a sértett vagy hozzátartozója</u> életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.	Aki félélemkeltés céljából a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy b) azt a <u>látszatot kelti</u>, hogy <u>más</u> életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy <u>közvetlenül</u> veszélyeztető esemény következik be, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

2.1. VESZÉLYES LÁTSZATKELTÉS

A (2) bekezdés b) pontjával összefüggésben már korábban megjegyeztem, hogy a joggyakorlata elenyésző. Kutatásom során egyetlen olyan esettel sem találkoztam, ahol az elkövető felelősségét e fordulat alapján meg lehetett volna állapítani, de még gyanúsításban sem találkoztam a b) fordulat szerinti minősítéssel. Véleményem szerint e tendencia a jövőben sem fog lényegesen változni, tekintve, hogy jövőbeli megszövegezés nem csupán az arra való törekvést, hanem magát a veszélyes látszatnak a keltését, ergo annak létrejöttét is megköveteli

a tényállásszerűséghez. A tényállás indokolása szerint „A korábbi normaszöveg „finomítását” jelenti, hogy immár nem a „látszat keltésére törekszik”, hanem az ennél jobban megfoghatóbb, így könnyebben bizonyítható „látszatot kelti” kifejezés került a normaszövegbe”. Az elkövetési magatartás tartalmának ilyen fogú megváltoztatása több mint egyszerű finomítás, hiszen a jelenlegi tényállás egy enyhébb magatartást fogalmaz meg, amelytől a látszatkeltés – tekintve, hogy eredményt is megkövetel – súlyosabbnak tekinthető. Tény, hogy a bizonyítási nehézségek csökkentek, de nem ugyanazt a magatartást kell majd bizonyítani a hatóságoknak, mint korábban.

Tehát elkövetési magatartás módosításával egyidejűleg láthatóan megváltozik a fordulat alkalmazási területe, valamint megnehezül az a) és b) pontok elhatárolása is. Hiszen ha az elkövető félelemkeltési célzattal sértő vagy veszélyeztető esemény bekövetkezésének látszatát kelti, ez szükségképpen együtt járhat azzal, hogy sértettben fenyegetettség, következképpen a félelemérzet is kialakulhat. Álláspontom szerint a jövőbeli megfogalmazással még inkább feleslegessé vált a két fordulat megkülönböztetése, és a bizonyíthatóságot egyszerűsítő jogalkotói szándék ellenére sem lesz problémamentes a jövőbeli tényállás alkalmazása. Erre alapozom azon de lege ferenda javaslatomat, miszerint a (2) bekezdésbe foglalt fordulatokat egy egységes tényállásba foglalásával áthidalható lenne számos dogmatikai és jogalkalmazási ellenmondás, amely egyidejűleg jótékony hatással lenne e fordulatok értelmezésére is.

Ugyanebben a pontban szintén szembeűnő változást eredményez, hogy a jogalkotó már nem emeli ki a sértettet és annak hozzátartozóját, mint a sértő vagy veszélyeztető esemény érintettjét, hanem egyszerűen a *más* kifejezést használja. Erről a miniszeri indokolás hallgat, de feltételezhető, hogy azon érintett személyek körét kívánta ezzel a jogalkotó kiszélesíteni, melyeken keresztül a zaklatás sértettjében a félelemérzet kialakulhat (például a sértett barátai, ismerősei, kollégái).

A tényállás alkalmazhatóságának további szűkítését eredményezi, hogy a jogalkotó a látszatkeltéssel kilátásba helyezett más életét, testi épségét vagy egészségét veszélyeztető eseménynek közvetlen veszélyét kell magában hordoznia. Közvetlen veszélyről akkor beszélhetünk, ha a konkrét helyzetben külsőleg is felismerhető formában jelentkező, és a konkrét személyre vagy személyekre vonatkozó káros eredmény bekövetkezésének reális, azonnali és lehetséges veszélyét jelenti.⁷³ A jogalkotó a közvetlenség követelményének bevezetését sem indokolta meg, ami ugyanakkor ellentétes az indokolásban megfogalmazott azon törekvésével, hogy a b) pont szerinti tényállás bizonyíthatóságán könnyítsen, hiszen a jövőben a tényállásszerűséghez a látszatkeltéssel kilátásba helyezett esemény közvetlenül veszélyeztető jellegét is bizonyítani kell az eljárás során.

3. A MINŐSÍTETT ESETEK

176/A. § (3)	222. § (3)
Aki a zaklatást a) házastársa, volt házastársa, <u>bejegyzett élettársa, volt bejegyzett élettársa</u>, élettársa, vagy volt élettársa, b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.	Aki a zaklatást a) házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére, b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve <u>c) hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve</u> követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷³ Vida 2009. 113.

3.1. A HATALMI VAGY BEFOLYÁSI HELYZETTEL VISSZAÉLVE ELKÖVETETT ZAKLATÁS

A c) pontban bevezetett minősített esetről így ír az törvény indokolása: „A hatalmi helyzettel visszaélést elsősorban a munkáltatói jogok gyakorlója, vagyis az alá-fölérendelt viszonyban álló felek közül a fölérendelt hatalmi helyzetben álló fél követhet el az alárendelt fél sérelmére. A jogalkotó nem tartotta indokoltnak külön értelmező rendelkezés bevezetését a hatalmi vagy befolyási helyzet meghatározására. Annak eldöntése, hogy egy adott helyzetben fennáll-e ilyen függelmi viszony két fél között, sokszor csak az adott eset valamennyi körülményének figyelembe vételével határozható meg.” Véleményem szerint a hatalmi vagy befolyási helyzet tartalma vethet fel jogértelmezési kérdéseket, hiszen ahogyan az indokolás is kifejti, az alá-fölérendeltségi viszonyt mindig in concreto kell vizsgálni. Ilyen például munkáltató-munkavállalói viszony, a tanár-diák kapcsolat, a fegyveres testületek hierarchikus rendszere, a szülő-gyermek kapcsolata, és véleményem szerint a fizikai és szellemi erőfölény is ebbe a körbe sorolható.

Azonban az új minősített eset kapcsán a visszaélés elkövetési módként való megfogalmazása jelentős jogalkalmazási problémákat okozhat. A visszaélve megvalósított zaklatás az elkövető jogszerű, ugyanakkor nem rendeltetésszerű joggyakorlását jelenti. E minősített eset tehát – az előző kettővel ellentétben – az elkövető cselekményét nem pusztán annak személyi minőségére figyelemmel emeli a minősített esetek közé, hanem ezen személyi minőségnek a helytelen, elítélendő felhasználását, kihasználását, mellyel egyidejűleg a sértett magánéletét sérelem éri. Álláspontom szerint visszaélés tartalma itt olyan jogosítványok, információk, ismeretek és helyzetek felhasználását jelenti, amivel az elkövető a sértett feletti hatalmi vagy befolyási helyzete révén rendelkezik (például személyes adatok ismerete, utasítási jogkör, munkakörülmények meghatározásának joga). Tehát maga az állapot, az elkövető személyi minősége teszi azt lehetővé, hogy a háborgató vagy fenyegető magatartásokat realizálja, tehát személyi minőség és a magatartás közötti összefüggés nem hipotetikus.

Gyakorlati tapasztalataim szerint további nehézségeket vet majd fel, hogy csupán a hatalmi vagy befolyási helyzet önmagában ne eredményezze a minősített eset megállapítását, hiszen az elkövetőnek önmagában nem e minősége, hanem az azzal való visszaélés fogja a súlyosabb büntetési tételt megalapozni. Kérdéses, hogy a sértetti szubjektum hogyan fogja ebben a hatóságokat befolyásolni. A sértett érzékelheti úgy, hogy a gyanúsított valóban előnyös helyzetét kihasználva zaklatta vagy fenyegette, de ugyanakkor felmerülhetnek olyan esetek is, mikor az elkövető magatartása hatalmi helyzetétől függetlenül is ugyanúgy megvalósulhatott volna.

4. MEGJEGYZÉSEK

A korábbi szabályozáshoz képes újítást hoz, hogy az új kódex 230. §-a alapján a zaklatás elkövetőjével szemben kitiltás is alkalmazható lesz szankcióként. Ezt a jogalkotó azzal magyarázta, hogy „a zaklatás bűncselekmény elkövetése után indokolt, hogy az elkövető a sértett lakóhelyén ne jelenhessen meg.”

A jelenlegi szabályozással egyezően a zaklatás magánindítványra üldözendő bűncselekmény marad. A miniszteri indokolás szerint „az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények tárgyi súlya viszonylag kisebb, az e bűncselekményekkel okozott sérelem alapvetően magánjellegű, és egyes cselekményeknél a sértett és az elkövető kapcsolatára tekintettel indokolt a sértett megítélésétől függővé tenni, hogy kívánja-e a büntetőeljárás lefolytatását.” Továbbra is kérdéses marad, hogy miért zárkózik el a jogalkotó

a zaklatás (1) bekezdés szerinti fordulátának magánvádas bűncselekménnyé minősítésétől, hiszen e tényállásnak jogi tárgya és a sértetti szubjektum meghatározó szerepe alapján helye lenne a magánvádas bűncselekmények között. A jövőbeli szabályozásra tekintettel e de lege ferenda javaslatomat is fönntartom.

Összegzésként elmondható, hogy a zaklatás jövőbeli tényállása nem hoz olyan módosításokat, melyek megkönnyítenék a jogalkalmazó munkáját, sőt, néhol tovább bonyolítják azt. A jövőbeli szabályozáson érezhető a jogalkotó részéről azon törekvés, mellyel a tényállás egyszerűsítését és bizonyíthatóságának könnyítését célozza. Ezen törekvések mindaddig helyénvalóak, ameddig megvalósításuk nem vezetnek olyan dogmatikai hibákhoz, melyek nemhogy csökkentenék, de növelik a tényállás megszövegezéséből adódó jogi problémák számát.

X. ZÁRÓ GONDOLATOK

Jelen dolgozat célja az volt, hogy rávilágítson zaklatás tényállásával kapcsolatosan mindazon jelenlegi és várható problémákra, melyek még megoldásra várnak. De lege ferenda javaslataimat a joggyakorlatra tekintettel fogalmaztam meg, annak érdekében, hogy olyan lehetséges megoldásokat vázoljak fel, melyek kiutat mutathatnak a jelenlegi (és jövőbeli) szabályozás zsákutcáiból. Tételes törvényszöveg megfogalmazására én magam nem tettem kísérletet, hiszen a jogalkotó feladata, melynek mindenképpen a jogalkalmazási tapasztalatok tükrében kell eleget tennie.

Végezetül dolgozatom zárásában a bevezetésben feltett kérdések megválaszolását tartom indokoltnak. A tényállás átfogó elemzése után megállapítható, hogy a zaklató magatartásokkal szembeni büntetőjogi fellépés szükséges, azonban a mai szabályozásban nem érvényesül vitathatatlanul a büntetőjog ultima ratio jellege. Véleményem szerint ennek oka nem a szabályozás szintjére, sokkal inkább annak módjára vezethető vissza. A jelenleg hatályos törvényszövegből az tűnik ki, maga a jogalkotó is bizonytalan abban, hogy milyen absztrakciós szinten fogalmazza meg a zaklatás tényállását. A védendő jogi tárgyból fakadó szükségszerű szubjektivitást próbálja ellensúlyozni olyan tényállási elemekkel, mint a célzat és az elkövetési mód. Ezek tartalmát azonban nem határozza meg, a hiányos rendelkezésre álló forrásanyag pedig túlságosan tág keretet szab a jogalkalmazónak a tényállási elemek értelmezésében, mellyel ellentétet hatást vált ki, növelve ezzel a jogbizonytalanságot.

A jelenlegi szabályozás révén tehát aránytalanul nagy teher nehezedik a jogalkalmazó vállára, melyet a jogalkotó helyezett rá. Kérdéses, hogy ez a teher mikor fog enyhülni, hiszen a jövőbeli szabályozásból kitűnik: a súlya nem, csupán a megjelenése fog változni.

IRODALOMJEGYZÉK:

Vida – Juhász 2009 = Vida Mihály – Juhász Zsuzsanna: „Zaklatás” In Nagy Ferenc (szerk.): A Magyar Büntetőjog Különös Része. HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest 2009.

Nagy 2010 = Nagy Ferenc: A Magyar Büntetőjog Általános Része. HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest 2010.

Cséka 2006 = Cséka Ervin (szerk.): A Büntetőeljárás Jog Alapvonalai. Bába Kiadó, Szeged 2006

Belovics 2011 = Belovics Ervin: „Zaklatás” In Busch Béla (szerk.): Büntetőjog - Különös Rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2011.

Pallagi 2008 = Pallagi Anikó: „Zaklatás” In Blaskó Béla (szerk.): Büntetőjog Különös Rész I. Rejtjel Kiadó, Budapest 2008.

Ujvári 2009 = Ujvári Ákos: A zaklatásról Ügyvédek Lapja 2009/2. 18-21.o.

Szathmáry 2009a = Szathmáry Zoltán: Gondolatok a zaklatás bűncselekményéről Magyar Jog 2009/12. 726-734.o.

Szathmáry 2009b = Szathmáry Zoltán: A zaklatásról Collega 2009/1-2. 38-42.o.

Gelányi 2010 = Gelányi Anikó: A zaklatás bűncselekményének jellemzése, különös tekintettel annak telekommunikációs eszköz útján történő megvalósítására Jura 2010/2. 193-200.o.

Gelányi 2011 = Gelányi Anikó: A zaklatás bűncselekményéről a Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészségen szerzett gyakorlati tapasztalatok tükrében Ügyészek Lapja 2011/1. vol. 18. 11-25.o.

Berkes 2008 = Berkes György: Tevékeny megbánás és közvetítői eljárás, zaklatás és a büntető jogalkalmazást érintő más kérdések Ügyvédek Lapja 2008/5. 12-18.o.

Fogarassy 2004 = Fogarassy Edit: Zaklatás: egy ismeretlen fogalom a magyar jogban Szemle 2004.február 73-78.o.

CompLex DVD Jogtár Plusz

JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE:

2013. évi C. törvény

2007. évi CLXII. törvény

2003. évi CXXV. törvény

1999. évi LXIX. törvény

1998. évi XIX. törvény

1978. évi IV. törvény

56/1994. (XI. 10.) AB határozat